

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «BRICS:
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**Ο ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ
ΑΦΡΙΚΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ**

ΤΟΠΟΥΣΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Μαίρη Μπόση

Πειραιάς, Σεπτέμβριος 2017

Η Βασιλική Τοπούζη βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1: Κίνα-Αφρική Ιστορική Αναδρομή	6
1.1 Διμερείς Εμπορικές Σχέσεις Κίνας-Αφρικής.....	10
Κεφάλαιο 2: Ο ενεργειακός πλούτος της υποσαχάριας Αφρικής.....	15
2.1 Πετρέλαιο και φυσικό αέριο	16
2.1.1 Παραγωγή Πετρελαίου	17
2.1.2 Παραγωγή Φυσικού Αερίου	18
2.2 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	19
2.2.1 Βιοενέργεια	19
2.2.2 Υδροηλεκτρική Ενέργεια	20
2.2.3 Ηλιακή Ενέργεια	21
2.2.4 Αιολική Ενέργεια	21
2.3 Άλλες Πηγές Ενέργειας	22
2.3.1 Άνθρακας	22
2.3.2 Πυρηνικά	23
2.4 Ενεργειακό Εμπόριο	24
2.4.1 Εμπόριο Φυσικού Αερίου	27
2.4.2 Εμπόριο Ηλεκτρισμού	27
2.4.3 Εμπόριο Άνθρακα	28
Κεφάλαιο 3: Τα δάνεια της Κίνας στις Αφρικανικές χώρες	30

Συμπεράσματα 44

Βιβλιογραφία 47

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κύριος σκοπός αυτής της εργασίας είναι η μελέτη των σχέσεων μεταξύ της Κίνας και της Αφρικανικής ηπείρου. Οι σχέσεις των δύο πλευρών ξεκινάνε από τον 15^ο αιώνα και φτάνουν μέχρι σήμερα, όπου οι συναλλαγές έχουν πολλαπλασιαστεί και η συνεργασία τους αυξάνεται μέρα με τη μέρα.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή στις σχέσεις Κίνας-Αφρικής. Ξεκινούν από τον 15^ο αιώνα όταν και έγιναν οι πρώτες επαφές μέσω των κινεζικών ναυτικών εξερευνήσεων που άρχισαν επί της δυναστείας των Μίνγκ. Στη συνέχεια οι σχέσεις αναπτύχθηκαν περαιτέρω με την οικονομική βοήθεια που παρείχε σε πρώτη φάση η Κίνα σε αφρικανικές χώρες. Η άνοδος της Αμερικής σε ηγεμονική δύναμη τη δεκαετία του ενενήντα έφερε ακόμα πιο κοντά τις δύο πλευρές. Τα τελευταία χρόνια με τη ραγδαία οικονομική άνοδο της Κίνας έχει επωφεληθεί και η Αφρική καθώς η βοήθεια που λαμβάνει από την Κίνα είναι τεράστια και με μεγάλη σημασία και για τις δύο πλευρές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια μελέτη του ενεργειακού πλούτου της υποσαχάριας Αφρικής. Η Αφρική σαν ήπειρος αποτελεί μια από τις πιο πλούσιες περιοχές του κόσμου, τόσο σε ορυκτά όσο και σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Τα προβλήματα όμως που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της (κυβερνητική αστάθεια, εμφύλιοι, τρομοκρατία) δυσκολεύουν την εκμετάλλευση των πηγών. Επίσης, προβλήματα δημιουργούνται και από την έλλειψη υποδομών (δρόμων, λιμανιών). Στόχος της Κίνας είναι να δημιουργήσει τις απαραίτητες υποδομές στις χώρες προκειμένου να μπορέσει να γίνει αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της ηπείρου.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους τρόπους με τους οποίους η Κίνα εμπλέκεται στην Αφρική. Ο κυριότερος είναι τα δάνεια που παρέχει σε χώρες της Αφρικής προκειμένου να βελτιώσει τις υποδομές και να μπορέσει να εκμεταλλευτεί τον φυσικό πλούτο. Τα έργα στα οποία είτε συμμετέχει είτε έχει αναλάβει εξολοκλήρου είναι πολλά και βρίσκονται κυρίως σε πλούσιες σε φυσικά αποθέματα χώρες. Με αυτό τον τρόπο η Κίνα έχει πετύχει την άμεση εμπλοκή της στις περισσότερες αν όχι σε όλες τις αφρικανικές χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΙΝΑ-ΑΦΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι σχέσεις μεταξύ της Αφρικανικής ηπείρου και της Κίνας μπορούν να αναζητηθούν στα βάθη του 15^{ου} αιώνα όταν και οι πρώτοι κινέζοι έμποροι επισκέφθηκαν την Ανατολική Αφρική. Έπειτα από αυτή την πρώτη επαφή υπήρξε μια περίοδος όπου οι σχέσεις τους ήταν ανύπαρκτες και αυτό οφειλόταν στην απόφαση της κινεζικής δυναστείας των Μινγκ να αποσυρθούν από τις θάλασσες και να σταματήσουν τις ναυτικές αποστολές. Οι σχέσεις των δυο πλευρών αναπτύχθηκαν περισσότερο στους πρόσφατους αιώνες.

Η πρώτη περίοδος συνεργασίας διήρκησε από το 1949 με την εγκαθίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, μέχρι το 1978 περίπου όταν η Κίνα άρχισε να συστήνει οικονομικές μεταρρυθμίσεις που βασίζονται στη διεθνή αγορά.¹ Την περίοδο πριν το 1978 η Κίνα υποστήριζε τις χώρες της Αφρικής στην προσπάθεια τους να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους από τις αποικιακές δυνάμεις και παρείχε οικονομική βοήθεια στα νέα ανεξάρτητα κράτη. Με αυτό τον τρόπο έδειχνε την αντίθεση της στην αποικιοκρατία και τον ιμπεριαλισμό. Η σχέση των δυο πλευρών εκείνη την περίοδο χαρακτηρίζεται ιδεολογική και αυτό γιατί η Κίνα αρνείται να βοηθήσει φιλοσοβιετικές χώρες, μετά τη διάσπαση των σχέσεων της με τη Σοβιετική Ένωση τη δεκαετία του 1960.

Η βοήθεια που παρείχε η Κίνα εκείνη την περίοδο στις αναπτυσσόμενες χώρες βασίζονταν στις οχτώ αρχές που είχε θέσει ο πρωθυπουργός της χώρας Zhou Enlai. Αυτές οι αρχές ήταν: ισότητα και κοινά συμφέροντα, σεβασμός της κυριαρχίας όσων λαμβάνουν βοήθεια και μη επιβολή όρων, παροχή επιχορηγήσεων ή δανείων με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους και ευελιξία στην εξόφληση τους, μικρές επενδύσεις που αποφέρουν γρήγορες αποδόσεις, παροχή εξοπλισμού και υλικού υψηλής ποιότητας σε τιμές διεθνούς αγοράς, τεχνική βοήθεια που διαβιβάζεται στους αποδέκτες της, παρόμοια μεταχείριση για τους Κινέζους και τους αποδέκτες της βοήθειας και

¹ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 78

συγκέντρωση στον στόχο της επίτευξης ανεξάρτητης οικονομικής ανάπτυξης αυτών των χωρών.²

Αυτές οι πολιτικές βοήθειας προς τις ξένες χώρες ακολουθήθηκαν κυρίως για δύο λόγους. Πρώτον επειδή οι σινοσοβιετικές σχέσεις είχαν διαταραχθεί και η Κίνα στράφηκε στην εύρεση νέων συμμάχων και δεύτερον ένεκα της ανάγκης της Κίνας να διασφαλίσει την στήριξη χωρών οι οποίες δεν αναγνώριζαν την Ταϊβάν σε διεθνείς οργανισμούς, όπως τα Ηνωμένα Έθνη.³ Σε αντάλλαγμα λοιπόν, για τη βοήθεια που προσέφερε, αποζητούσε τη στήριξη αυτών των χωρών στους διεθνείς οργανισμούς. Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός πως όταν η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας κέρδισε τη θέση μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, εις βάρος της Ταϊβάν το 1971, οι ψήφοι των αφρικανικών χωρών ήταν σημαντικές. Συγκεκριμένα από τις 76 χώρες που ψήφισαν υπέρ της Κίνας οι 26 ήταν χώρες της Αφρικής.⁴

Το 1978 αποτέλεσε μια χρονολογία σταθμό για την Κίνα. Στην μετά Μαο εποχή και με ηγέτη τον Deng Xiaoping η Κίνα όδευε προς την επίτευξη συμπράξεων στη βάση εμπορικών και οικονομικών κριτηρίων και όχι ιδεολογικών πλέον. Ωστόσο, οι επίσημες αρχές δέσμευσης δεν άλλαξαν.

Η δεύτερη περίοδος διήρκησε από το 1979 έως το 1999. Σε αυτό το διάστημα οι Σινοαφρικανικές σχέσεις περιορίστηκαν και αυτό γιατί η Κίνα θέλοντας να προωθήσει τη δική της οικονομική ανάπτυξη, δεν μπορούσε πλέον να αφιερώσει ένα τόσο μεγάλο αριθμό πόρων στην Αφρικανική ήπειρο. Παράλληλα, άρχισε να προωθεί τη δημιουργία εμπορικών σχέσεων με νέους ετέρους όπως η Αμερική και η Ιαπωνία. Ωστόσο, δεν εγκατέλειψε την Αφρική ποτέ ολοκληρωτικά και την στήριξε σε περιόδους ανάγκης. Αυτό φαίνεται από την κίνηση της Κίνας να παρέχει βοήθεια στα αφρικανικά κράτη όταν αυτά τέθηκαν σε προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα εξαιτίας των δύο πετρελαϊκών κρίσεων και της κρίσης χρέους που τις ακολούθησε. Μάλιστα προέβη και σε αλλαγές του προγράμματος βοήθειας με επιχορηγήσεις που συμπεριελάμβαναν προνομικά δάνεια, συνεταιρισμούς, κοινοπραξίες και επενδύσεις.⁵

² Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 78-79

³ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 79

⁴ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 79

⁵ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 79

Η πολιτική της Κίνας σε διεθνές επίπεδο άλλαξε μετά τα γεγονότα του 1989 στην πλατεία Τιενανμέν.⁶ Οι εικόνες από την Κίνα σοκάραν τον δυτικό κόσμο ο οποίος αντέδρασε στις πολιτικές του Κομμουνιστικού κόμματος και διέκοψε τις όποιες επαφές είχε με το καθεστώς. Έπειτα από αυτές τις εξελίξεις η Κίνα στράφηκε και πάλι στους παλαιούς της συμμάχους και στόχευσε στο να αναπτύξει τις σχέσεις της με χώρες του Νότου. Έτσι, ακολουθώντας αυτή την ανακατεύθυνση πόρων, τα περισσότερα κεφάλαια μετά το 1989 είχαν αποδέκτες χώρες της Αφρικής. Πολλοί Αφρικανοί ηγέτες δεν αντέδρασαν στα όσα συνέβησαν στην πλατεία Τιενανμέν και αυτό γιατί και οι ίδιοι είχαν βρεθεί αντιμέτωποι με κατηγορίες καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες τους, ενώ ορισμένοι από αυτούς είχαν λάβει την εξουσία με μη δημοκρατικά μέσα.⁷

Με την άνοδο της Αμερικής ως νέα ηγεμονική δύναμη τη δεκαετία του 1990, η Κίνα θέλησε να διασφαλίσει τις σχέσεις της σε διεθνές επίπεδο. Ο κινέζος υπουργός εξωτερικών έκανε επισκέψεις σε διαφορετικές αφρικανικές χώρες προκειμένου να επιβεβαιώσει την πολιτική της μη επέμβασης που ακολουθούσε η Κίνα κάτι που έβρισκε σύμφωνες τις χώρες της Αφρικής καθώς δεν επιθυμούσαν επεμβάσεις στα εσωτερικά τους θέματα αλλά ούτε και οι ίδιες να επέμβουν στα κινεζικά εσωτερικά ζητήματα.⁸

Η τελευταία περίοδος στις Σινοαφρικανικές σχέσεις ξεκίνησε το 2000 και φτάνει μέχρι σήμερα. Με τη δημιουργία του φόρουμ συνεργασίας Κίνας-Αφρικής αυτή η περίοδος μπορεί να χαρακτηριστεί από αυξημένο οικονομικό ρεαλισμό από την πλευρά της Κίνας. Η αυξημένη ροή κεφαλαίων προς την αφρικανική ήπειρο έχει να κάνει με την οικονομική άνοδο που βίωνε η Κίνα. Η μορφή της βοήθειας επίσης μεταβλήθηκε και τώρα πια περιλαμβάνει ακύρωση των χρεών, τεχνική συνεργασία, ανθρωπιστική βοήθεια και εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού. Το 2002 η Κίνα υπέγραψε συμφωνίες με 31 χώρες της Αφρικής προκειμένου να «ανακουφίσει» 156 δάνεια το ύψος των οποίων έφτανε τα RMB 1,05 δισεκατομμύρια. Στα τέλη του 2007 το ποσό είχε αυξηθεί στα RMB 10,9 δισεκατομμύρια. Σύμφωνα με το υπουργείο

⁶ Στις 3 Ιουνίου 1989 ξεκίνησε η στρατιωτική καταστολή των διαδηλωτών που είχαν συγκεντρωθεί στην πλατεία Τιενανμέν, στην πλειοψηφία τους φοιτητές, οι οποίοι αντιδρούσαν με τις πολιτικές της κυβέρνησης και υποστήριζαν πιο φιλελεύθερες αντιλήψεις. Η «σφαγή της πλατείας Τιενανμέν» έπληξε βαρύντατα τη διεθνή εικόνα της Κίνας.

⁷ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ.81

⁸ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ.79-80

εμπορίου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, από το Μάρτιο του 2008 η Κίνα έχει διαγράψει τα χρέη τριάντα δύο αφρικανικών χωρών.⁹

Ένας άλλος τρόπος βοήθειας έχει να κάνει με τα εμπορικά και επενδυτικά μέτρα που λαμβάνει η Κίνα προκειμένου να διασφαλίσει την πρόσβαση σε σημαντικούς πόρους, να συμμετέχει σε αμοιβαία επωφελείς εμπορικές συναλλαγές και επενδύσεις και να προωθεί τους πολιτικούς της στόχους, δηλαδή τη συνεχή αναγνώριση της πολιτικής της Κίνας.

Συγκεκριμένα, με το έγγραφο αφρικανικής πολιτικής που εκδόθηκε το 2006, η Κίνα αναφέρει διαφορετικούς τομείς συνεργασίας, όπως πολιτικούς, οικονομικούς, εκπαιδευτικούς, επιστημονικούς, πολιτιστικούς και διοικητικούς.¹⁰ Η λέξη βοήθεια αναφέρεται μόνο στην ανθρωπιστική βοήθεια κάτι που δυσκολεύει το να γνωρίζουμε πόσες και ποιες από αυτές τις μορφές βοήθειας μπορούν να χαρακτηριστούν ως επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια. Επίσης, η Κίνα δεν δίνει στη δημοσιότητα τα στοιχεία για τη βοήθεια που παρέχει οπότε είναι δύσκολο να υπολογίσουμε τα χρήματα που διαθέτει, τη χρονική περίοδο καθώς και να πραγματοποιήσουμε συγκρίσεις με άλλες χώρες. Αυτή η έλλειψη διαφάνειας οφείλεται σε ένα βαθμό και στο γεγονός ότι η κινεζική κυβέρνηση θέλει να υπενθυμίζει στη δύση ότι είναι ακόμα αναπτυσσόμενη χώρα. Επίσης, η μη δημοσίευση των στοιχείων αποτελεί ένα μέσο για την εξουδετέρωση κάθε δυσaráσκειας που οι ντόπιοι και ιδιαίτερα οι φτωχοί μπορεί να έχουν απέναντι στην κυβέρνηση επειδή βοηθάει ξένες χώρες.¹¹

Το μεγαλύτερο μέρος της βοήθειας σήμερα διανέμεται μέσω δανείων με ευνοϊκούς όρους, με μια μερίδα του κόσμου να υποστηρίζει ότι η Κίνα ακολουθεί αυτή την πολιτική, προκειμένου να βοηθήσει την Αφρική να ορθοποδήσει μόνη της, εφόσον ένα τμήμα των δανείων θα επιστραφεί στην Κίνα.¹²

Μια ακόμα ενδιαφέρουσα πτυχή της κινεζικής βοήθειας είναι το γεγονός πως δεν υπάρχει μια υπηρεσία που να ελέγχει και να διαχειρίζεται τη διανομή της βοήθειας στα διάφορα κράτη. Η κινεζική βοήθεια διανέμεται από κινεζικά υπουργεία και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου του υπουργείου εξωτερικών, του υπουργείου

⁹ Robert I. Rotberg, «China into Africa Trade, Aid, and Influence». In «China's New Policy toward Africa», Li Anshan (Ed.), Brookings institution press, Washington, D.C., (2008), σελ.33

¹⁰ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 80

¹¹ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 81

¹² Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 81

εμπορίου, της τράπεζας Exim της Κίνας και της κινεζικής αναπτυξιακής τράπεζας. Το σύστημα βοήθειας είναι ιδιαίτερα περίπλοκο και αυτό δυσκολεύει την κατανόησή του από εξωτερικούς φορείς. Το κρατικό συμβούλιο βρίσκεται στην κορυφή αυτού του συστήματος παίρνοντας τις αποφάσεις και δείχνοντας τις κατευθύνσεις στις οποίες πρέπει να κινηθούν τα αρμόδια υπουργεία και οι τράπεζες και στο πως πρέπει να διανεμηθεί η βοήθεια.¹³

1.1 Διμερείς εμπορικές σχέσεις Κίνας - Αφρικής

Η δεκαετία του 1990 σήμανε την εκτόξευση της Κίνας σε οικονομική και πολιτική υπερδύναμη. Βίωσε οικονομική ανάπτυξη της τάξης του 9-10% την τελευταία δεκαετία και οι αγορές εξαγωγών της μεταβλήθηκαν από το 1,1% το 1981 σε λίγο λιγότερο από 7% το 2005.¹⁴ Έτσι, η Κίνα αναδείχθηκε σε τρίτη μεγαλύτερη χώρα εξαγωγών παγκοσμίως. Συγκεκριμένα στην Αφρική, ξεπέρασε τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, και έγινε ο κύριος εμπορικός εταίρος ολόκληρης της ηπείρου.

Εξαιτίας αυτής της τεράστιας οικονομικής ανόδου, οι ανάγκες της για φυσικές πηγές πλούτου αυξάνονται όλο και περισσότερο. Η Αφρική όντας πλούσια ήπειρος σε αυτές τις πηγές μπορεί να προσφέρει στην Κίνα όσα χρειάζεται.

Η προσέγγιση της Κίνας στις αφρικανικές χώρες αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη ποικιλία και οι τομείς αφορούν τη βιομηχανία, τις υποδομές, επιχειρήσεις και άλλες μορφές επενδύσεων. Οι εμπορικές τους συμφωνίες αυξάνονται και υπολογίζεται πως στα επόμενα χρόνια η Αφρική θα αποτελεί τον κύριο εμπορικό εταίρο της Κίνας, πιο πάνω από τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με τη δημιουργία του φόρουμ συνεργασίας Κίνας-Αφρικής, η Αφρική μπορεί να ανακάμψει στους διάφορους τομείς στους οποίους αντιμετωπίζει προβλήματα. Τα θέματα που απασχολούν τις χώρες της Αφρικής έχουν κυρίως να κάνουν με τα τρόφιμα και τον αγροτικό τομέα, την κλιματική αλλαγή και την προσαρμογή της τεχνολογίας, τις υποδομές, επιπρόσθετες κινεζικές επενδύσεις και την ποικιλία εξαγωγών, την αποτελεσματική βοήθεια και συντονισμό για την ελάφρυνση των χρεών. Η Κίνα από

¹³ Yiagadeesen Samy, China's Aid Policies in Africa: Opportunities and Challenges, The Round Table Vol. 99, No. 406, 75–90, February 2010, σελ. 81

¹⁴ Ambrosé Du Plessis, The Forum on China–Africa Cooperation, Ideas and Aid: National Interest(s) or Strategic Partnership?, Insight on Africa 6(2) 113–130 (2014), σελ. 116

τη δική της πλευρά ενδιαφέρεται για την εξόρυξη των πόρων και την επέκταση των εξαγωγικών αγορών που θα βοηθήσουν και τις κινεζικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις.¹⁵

Η σίτιση είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα με τα οποία έρχεται αντιμέτωπο το μεγαλύτερο μέρος της αφρικανικής ηπείρου. Υπολογίζεται ότι επτά χώρες με πληθυσμό 38 εκατομμύρια χαρακτηρίζονται ως πολύ ευάλωτες και άλλες έντεκα με πληθυσμό 330 εκατομμύρια χαρακτηρίζονται ως απλά ευάλωτες. Η ανασφάλεια για το φαγητό προκαλείται από πλημμύρες, τυφώνες, ξηρασίες και βάλει κυρίως αγροτικές περιοχές ενώ οι αστικές δεν αντιμετωπίζουν τόσο μεγάλο πρόβλημα λόγω των εισαγωγών φαγητού. Η κατάσταση χειροτέρευσε το 2003 εξαιτίας της ανόδου των τιμών των τροφίμων, κάτι που επηρέασε αστικές και αγροτικές περιοχές. Ενδεικτικά η τιμή του ρυζιού έφτασε τα \$1000 ανά τόνο τον Απρίλιο, σε αντίθεση με \$373 ανά τόνο που ήταν η τιμή στις αρχές του Ιανουαρίου.¹⁶ Ο λόγος της ανόδου των τιμών οφειλόταν στην άνοδο των τιμών εισροών (ενέργεια, λιπάσματα), στην αυξημένη ζήτηση και στους περιορισμούς των εξαγωγών.

Αυτή η κρίση στις τιμές των προϊόντων υπογραμμίζει την ανάγκη ανάπτυξης ενός εγχώριου πλάνου για επενδύσεις στην παραγωγή φαγητού. Το πλάνο δράσης του φόρουμ συνεργασίας δίνει έμφαση στην προώθηση της αγροτικής ατζέντας με την παροχή τεχνολογίας, βοήθειας από παγκόσμιες πρωτοβουλίες και την συνεργασία Νότου-Νότου¹⁷ για την αγροτική ανάπτυξη. Σίγουρα απαιτείται ο κατάλληλος συντονισμός μιας τέτοιας δράσης προκειμένου να αποφευχθούν οι συγκρούσεις και να διασφαλισθεί ότι οι κινεζικές επενδύσεις συνεισφέρουν στη δημιουργία θέσεων εργασίας για τους ντόπιους εργάτες και όχι να τους αντικαταστήσουν με προηγμένη αγροτική τεχνολογία.

Η κλιματική αλλαγή, από την άλλη πλευρά, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του κόσμου στην εποχή που ζούμε. Ειδικά η υπερθέρμανση του πλανήτη από τις εκπομπές αερίων και από την εκτεταμένη βιομηχανική παραγωγή κάνει τους επιστήμονες να ανησυχούν. Όπως είναι φυσικό και η Αφρική επηρεάζεται από αυτές τις αλλαγές ακόμα και αν η ίδια συνεισφέρει ένα μικρό ποσοστό στις παγκόσμιες

¹⁵ Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group 2011 σελ. 17

¹⁶ Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group 2011 σελ. 17

¹⁷ Η συνεργασία Νότου-Νότου είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται ιστορικά από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τους ακαδημαϊκούς για να περιγράψει την ανταλλαγή πόρων, τεχνολογίας και γνώσεων μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών, επίσης γνωστών ως χωρών του Παγκόσμιου Νότου. Ένας από τους βασικούς στόχους της συνεργασίας είναι η ενίσχυση και η βελτίωση των οικονομικών δεσμών.

εκπομπές άνθρακα. Υπολογίζεται ότι η αύξηση της θερμοκρασίας θα επιφέρει σοβαρά προβλήματα με την αύξηση των ερήμων και τη μείωση των πηγών νερού. Η βόρεια Αφρική θα βιώσει εκτεταμένη ξηρασία ενώ η νότια και ανατολική θα έχει να αντιμετωπίσει πλημμύρες και τυφώνες. Περίπου 75 έως 250 εκατομμύρια ανθρώπων θα επηρεαστούν από αυτές τις αλλαγές.¹⁸

Αυτές οι προκλήσεις δείχνουν πως πρέπει να γίνει κάτι προκειμένου να περιοριστεί ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής. Η καλύτερη και περισσότερο βιώσιμη διαχείριση των δασών, η πιο αποτελεσματική χρήση των πηγών νερού και η πιο καθαρή ενέργεια (γεωθερμική και υδροηλεκτρική) θα βοηθούσε στον περιορισμό των εκπομπών ρύπων στην ατμόσφαιρα. Η Κίνα μπορεί να συνεισφέρει με τη δημιουργία υποδομών προκειμένου να επιτευχθούν γρηγορότερα οι στόχοι.

Ο τομέας των υποδομών είναι εξαιρετικά σημαντικός για την Αφρική επειδή υστερεί σε σύγκριση με ανεπτυγμένες ή ακόμα και άλλες αναπτυσσόμενες χώρες. Η Αφρική επιδιώκει τη δημιουργία υποδομών προκειμένου να εξυπηρετήσει καλύτερα τις ανάγκες της ημερησίως. Το αφρικανικό κέντρο υποδομών υπολογίζει ότι ολόκληρη η ήπειρος χρειάζεται επενδύσεις ύψους \$93 δις σε ένα χρόνο για να κατασκευαστούν τα απαραίτητα έργα συνυπολογίζοντας και μια δεκαετία συντήρησής τους.¹⁹ Τα αφρικανικά κράτη πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη ότι έχει σημασία όχι μόνο η κατασκευή των έργων αλλά και η διατήρησή τους. Μέχρι σήμερα οι περισσότερες κυβερνήσεις δεν συνυπολόγιζαν το κόστος διατήρησης των έργων με αποτέλεσμα αυτά να φθείρονταν και μετά από μερικά χρόνια να μην μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν.

Ένας ακόμα σημαντικός τομέας συνεργασίας των δύο πλευρών είναι οι οικονομικές σχέσεις που έχουν αναπτύξει και συγκεκριμένα το εμπόριο. Οι συμφωνίες που υπάρχουν αφορούν τη χρηματοδότηση των κινεζικών επενδύσεων υποδομών μέσω των εξαγωγών αφρικανικών προϊόντων και πρώτων υλών. Μπορεί αυτές οι συμφωνίες να ωφελούν τα αφρικανικά κράτη, ωστόσο, κάποια από αυτά πρέπει να διαφοροποιήσουν τις εξαγωγές τους ούτως ώστε να μειώσουν την εξάρτηση από βασικά αγαθά και να διαφυλάξουν έτσι την μακροοικονομική τους σταθερότητα. Αυτή η κίνηση από κάποιες χώρες συμφέρει και την Κίνα γιατί συνάδει με τους στόχους της.

¹⁸ Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group (2011), σελ. 18

¹⁹ Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group (2011), σελ. 18

Η Κίνα βλέπει την Αφρική σαν ήπειρο που μπορεί να της προσφέρει φθινό εργατικό δυναμικό και ένα ελκυστικό επιχειρηματικό περιβάλλον.²⁰

Οι επενδύσεις από κινεζικές εταιρείες είναι ένα μοτίβο που συναντάμε αρκετά συχνά πια στην αφρικανική ήπειρο. Οι περισσότερες μεγάλες εταιρείες που ασχολούνται με αντίστοιχα μεγάλα έργα, όπως ορυχεία και υποδομές, είναι δημόσιες και ελέγχονται σε μεγάλο βαθμό από το κινεζικό κράτος. Ωστόσο, υπάρχουν και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις από τον ιδιωτικό τομέα που κάνουν την εμφάνισή τους σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό στην Αφρική.²¹

Οι κινέζοι επιχειρηματίες δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για την Αφρική. Θέλουν να επενδύσουν σε αγορές όπου τα προσδοκώμενα κέρδη είναι χαμηλά, τουλάχιστον στην αρχή, και οι δρόμοι εφοδιασμού λιγότερο αναπτυγμένοι. Στοχεύουν έτσι σε τέτοιες αγορές με σκοπό να έχουν μακροπρόθεσμα πλεονέκτημα ακριβώς επειδή επένδυσαν από πολύ νωρίς.

Η στρατηγική τους βασίζεται στο ότι προσπαθούν να ενδυναμώσουν τη θέση τους στην εκάστοτε αγορά στην οποία βρίσκονται, να αυξήσουν τις επενδύσεις και να επεκταθούν σε νέες αγορές. Επίσης, είναι πιο πρόθυμοι, σε σύγκριση με τους επιχειρηματίες της Δύσης, να πάρουν το ρίσκο των επενδύσεων στην Αφρική και δίνουν έμφαση στην ευελιξία και την προσαρμοστικότητα στις αλλαγές της αγοράς καθώς επιθυμούν να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που τους δίνονται.

Η εμπιστοσύνη που δείχνουν στις αγορές της Αφρικής είναι ο κύριος λόγος για τις επενδύσεις. Θεωρούν ότι η Αφρική βρίσκεται σήμερα στη θέση που βρισκόταν και η Κίνα πριν από μερικά χρόνια και πιστεύουν ότι θα ακολουθήσει μια παρόμοια πορεία. Μια ακόμα σημαντική διάσταση που πρέπει να αναφέρουμε είναι η τάση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να στρέφονται προς βιομηχανίες τεχνολογίας, όπως ηλεκτρική ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, μεταλλουργία, διυλιστήρια πετρελαίου. Είναι τομείς οι οποίοι προσφέρουν περισσότερα κέρδη και αποτελούν ταχείς αναπτυσσόμενες βιομηχανίες ειδικά στην Αφρική.

Η οικονομική κρίση δεν επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις επενδύσεις των κινεζικών επιχειρήσεων, ίσα ίσα που προκειμένου να ανταπεξέλθουν στην κρίση των αγορών του βορρά και της δύσης, στράφηκαν στην ανεύρεση νέων αναδυόμενων

²⁰ Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group 2011 σελ.20

²¹ Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group 2011 σελ. 21

οικονομιών τόσο στην Αφρική όσο και στη Λατινική Αμερική. Θέλουν έτσι να εκμεταλλευτούν την κατάσταση προκειμένου να αυξήσουν συγχωνεύσεις και εξαγορές προς όφελός τους.²²

²² Jing Gu and Richard Schiere, *China and Africa: An Emerging Partnership for Development?*, African Development Bank Group 2011 σελ.22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Η ενέργεια και οι διάφορες μορφές της συνεχίζουν μέχρι σήμερα να αποτελούν κύριο στόχο ανάπτυξης για τις περισσότερες αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Η Κίνα αποτελεί μια από αυτές τις χώρες της οποίας οι ενεργειακές ανησυχίες αυξάνονται χρόνο με το χρόνο με αποτέλεσμα να συνδιαμορφώνουν άμεσα την εξωτερική της πολιτική. Σε λίγο περισσότερο από μια δεκαετία η Κίνα έγινε από κυρίαρχη ασιατική χώρα εξαγωγής πετρελαίου, η δεύτερη μεγαλύτερη σε κατανάλωση (2003) και η τρίτη στην παγκόσμια εισαγωγή (2004).²³

Τα τελευταία χρόνια έχει στρέψει την προσοχή της σε έναν καινούριο πάροχο ενέργειας που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της και αυτός δεν είναι άλλος από την Αφρικανική ήπειρο, η οποία είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους πολλοί από τους οποίους παραμένουν ανεκμετάλλευτοι. Ειδικά η υποσαχάρια Αφρική κρύβει μεγάλα ποσά ενεργειακού πλούτου.

Οι ενεργειακές πηγές στην υποσαχάρια Αφρική είναι παραπάνω από αρκετές προκειμένου να καλύψουν τις εγχώριες ανάγκες στο παρόν αλλά και το μέλλον. Τα γνωστά αποθέματα πετρελαίου επαρκούν για εκατό χρόνια περίπου στο τωρινό επίπεδο παραγωγής, του άνθρακα για περισσότερα από τετρακόσια χρόνια και του φυσικού αερίου για περισσότερα από εξακόσια χρόνια.²⁴ Σε αρκετές περιοχές της Αφρικής συναντάμε ουράνιο και σε μεγάλα αποθέματα μάλιστα καθώς επίσης και μεγάλη ποικιλία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπως ηλιακή, υδροηλεκτρική, αιολική και γεωθερμική. Πολλές από αυτές βρίσκονται άνισα κατανομημένες κατά μήκος της τεράστιας αυτής ηπείρου και σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα, πολλές από τις γνωστές πηγές δεν έχουν πλήρως εκτιμηθεί, κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ενεργειακές πηγές της Αφρικής θα αυξηθούν καθώς η εξερεύνηση και η αξιολόγηση συνεχίζονται.²⁵ Επομένως διαφαίνεται η ευκαιρία να αναπτυχθεί

²³ Chris Alden and Ana Cristina Alves, “China and Africa’s natural resources: the challenges and implications for development and governance”, London School of Economics, July 2009.

²⁴ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 47

²⁵ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 47

ένας σύγχρονος ενεργειακός τομέας σε όλη την Αφρική, ο οποίος θα βασίζεται σε αυτούς τους ποικίλους πόρους. Παρ' όλα αυτά, η διαδρομή από το θεωρητικό δυναμικό σε δυναμικό εφοδιασμό είναι πιθανό να είναι μακρά και περίπλοκη.

2.1 Πετρέλαιο και φυσικό αέριο

Πρόσφατες ανακαλύψεις φέρνουν στο φως μια διαφορετική πλευρά των ενεργειακών πηγών της υποσαχάριας Αφρικής, κυρίως του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, με παραδοσιακές πηγές της Δυτικής Αφρικής να ενώνονται με νέους κατόχους πόρων, όπως η Κένυα και η Ουγκάντα στην Ανατολική Αφρική και η Μοζαμβίκη με την Τανζανία όντας και οι δύο πλούσιες σε παράκτια κοιτάσματα φυσικού αερίου. Γενικότερα, η υποσαχάρια Αφρική κατέχει το 7% περίπου των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και το 6% των παγκόσμιων αποθεμάτων σε φυσικό αέριο.²⁶

Στη συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται το 30% περίπου των ευρημάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που έχουν εντοπιστεί τα τελευταία πέντε χρόνια. Ειδικότερα το 2012, οι ανακαλύψεις έφτασαν τα 14 δις βαρέλια ισοδύναμου πετρελαίου²⁷, σχεδόν το 60% του παγκόσμιου συνόλου.²⁸ Ενώ μεγάλα ευρήματα φυσικού αερίου στη Μοζαμβίκη (παράκτια στη λεκάνη Rovuma) και στην Τανζανία κυριαρχούν στη γενική εικόνα, συμπληρώνονται από επιπρόσθετες ανακαλύψεις στη λεκάνη Kwanza στην Αγκόλα. Το 2013 ανακαλύφθηκαν πετρελαϊκά ευρήματα στη λεκάνη Keta-Togo-Benin στη Νιγηρία και επιπλέον ευρήματα φυσικού αερίου στη Μοζαμβίκη. Δέκα ακόμα αφρικανικές χώρες ανακάλυψαν 10 δις ισοδύναμου πετρελαίου σε πηγές. Το Τσάντ, η Γκάνα και η Ισημερινή Γουινέα έχουν ήδη ξεκινήσει την παραγωγή, ενώ οι ανακαλύψεις στην Κένυα και την Ουγκάντα προσφέρουν τη δυνατότητα να ξεκινήσει η παραγωγή και στο ανατολικό τμήμα της ηπείρου πριν το τέλος της δεκαετίας.²⁹ Βελτιωμένες σεισμικές τεχνολογίες και τεχνολογίες

²⁶ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 48

²⁷ Barrel of oil equivalent (boe), είναι μονάδα ενέργειας βασισμένη στην ενέργεια που απελευθερώνεται περίπου όταν καίγεται ένα βαρέλι αργού πετρελαίου (42 US gallons ή 158.9873 λίτρα). Ο όρος χρησιμοποιείται από εταιρείες εξαγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου στις οικονομικές δηλώσεις ως ένας τρόπος να συνδυάσουν τα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου και την παραγωγή σε ένα ενιαίο μέτρο, αν και αυτή η ενεργειακή ισοδυναμία δεν λαμβάνει υπόψη τη χαμηλότερη οικονομική αξία της ενέργειας υπό μορφή φυσικού αερίου.

²⁸ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 48

²⁹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 49

γεωτρήσεων, υποστηριζόμενες από γενικές βελτιώσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον, σημαίνουν ότι ένας αριθμός χωρών με μικρή ή και καθόλου τωρινή παραγωγή έχουν δει υψηλότερους ρυθμούς εξερεύνησης και εξερευνητικής επιτυχίας.

Από το 2013, οι πετρελαϊκοί πόροι που μπορούν να ανακτηθούν υπολογίζονται σε πάνω από 200 εκατομμύρια βαρέλια, από τα οποία το 70% περίπου βρίσκεται σε παράκτιες περιοχές.³⁰ Η Νιγηρία διαθέτει τους μεγαλύτερους πόρους πετρελαίου (63 δις βαρέλια), με ένα σημαντικό ποσοστό να είναι αποδεδειγμένα αποθέματα. Στη δυτική ακτή το Κογκό, η Γκαμπόν και η Αγκόλα έχουν επίσης σημαντικά αποθέματα, με την τελευταία να εξερευνά ενεργά τη λεκάνη Kwanza. Η ανατολική Αφρική έχει περίπου 18 δις βαρέλια πετρελαϊκών πόρων, με το νότιο Σουδάν, το Σουδάν και την Ουγκάντα να έχουν την πλειοψηφία. Οι περισσότερες χώρες της ανατολικής Αφρικής βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης των πόρων τους. Η υποσαχάρια Αφρική έχει βαρύ πετρέλαιο στην Μαδαγασκάρη με αποθέματα που υπολογίζονται περίπου στα 2 δις βαρέλια. Η USGS (United States Geological Survey) εκτιμά ότι η Μαδαγασκάρη έχει επιπλέον 16 δις βαρέλια συμβατικού πετρελαίου που ακόμα δεν έχουν ανακαλυφθεί.³¹

Συνολικά οι πετρελαϊκοί πόροι της Αφρικής έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν τις εγχώριες ανάγκες των Αφρικανικών χωρών, οι οποίες σήμερα είναι μικρές, αλλά και να αποτελέσουν πηγή εξαγωγικών εσόδων.

2.1.1 Παραγωγή πετρελαίου

Η παραγωγή πετρελαίου στην υποσαχάρια Αφρική έχει διπλασιαστεί από το 1990, φτάνοντας τα 6,2 εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα το 2011, πριν υποχωρήσει στα 5,7 εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα το 2013. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, ένα αυξανόμενο μερίδιο παραγωγής προήλθε από παράκτιες περιοχές, με περισσότερο από 40% του συνόλου να προέρχεται από βαθιά ή πολύ βαθιά νερά. Η Νιγηρία και η Αγκόλα μόνο αντιπροσωπεύουν τα $\frac{3}{4}$ του συνόλου της υποσαχάριας παραγωγής πετρελαίου.³²

³⁰ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 49

³¹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 49

³² Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 53

Η Νιγηρία ήταν συστηματικά ο μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου στην Αφρική, και έχει δει τα επίπεδα παραγωγής της να αυξάνονται σταδιακά και σποραδικά σε 2,5 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα το 2013. Η παραγωγή πετρελαίου της Αγκόλα έχει τετραπλασιαστεί από το 1990, φτάνοντας το 1,8 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα το 2013, αντιστοιχώντας στο 30% της συνολικής παραγωγής. Η αύξηση της παραγωγής προήλθε εξολοκλήρου από παράκτιες περιοχές.³³

2.1.2 Παραγωγή φυσικού αερίου

Η παραγωγή φυσικού αερίου στην υποσαχάρια Αφρική αυξήθηκε από 7 δις κυβικά μέτρα το 1990 σε 58 δις κυβικά μέτρα το 2012, έχοντας μία μικρή αλλά αυξανόμενη συνεισφορά στην παγκόσμια παροχή φυσικού αερίου.³⁴ Ιστορικά, μεγάλο μέρος από το παραγόμενο φυσικό αέριο αυξανόταν, αλλά οι αυστηρότεροι κανονισμοί έχουν αποκλείσει αυτό το ενδεχόμενο την τελευταία δεκαετία.

Η παραγωγή που διατίθεται στην αγορά είναι πενταπλάσια από το 2000, κυρίως από τη Νιγηρία, η οποία τώρα έχει έξι μονάδες παραγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG), αλλά και από την Ισημερινή Γουινέα και την Αγκόλα, οι οποίες προσχώρησαν στις τάξεις των παγκόσμιων εξαγωγών LNG το 2007 και 2013 αντίστοιχα.³⁵ Η μόνη άλλη χώρα εξαγωγής φυσικού αερίου είναι η Μοζαμβίκη, η οποία εξάγει 3,5 δις κυβικά μέτρα το χρόνο μέσω αγωγού στη Νότια Αφρική. Οι χώρες που κάνουν χρήση των πηγών τους εγχώρια είναι το Καμερούν, το Κογκό, η Ακτή Ελεφαντοστού, η Νιγηρία, η Νότιος Αφρική και η Τανζανία.³⁶

Σε πολλές χώρες υπάρχει τεράστιο πεδίο για την αύξηση του εφοδιασμού των εξαγωγών και της εγχώριας κατανάλωσης με φυσικό αέριο. Η δημιουργία εγκαταστάσεων συγκέντρωσης και επεξεργασίας φυσικού αερίου, η δημιουργία δικτύων, η ανάπτυξη αποτελεσματικών αγορών και η τιμολόγηση είναι σημαντικές προτεραιότητες για τις κυβερνήσεις αυτών των χωρών.

³³ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 54

³⁴ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 55

³⁵ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 55

³⁶ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 55

2.2 *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας*

Οι τεχνολογίες των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (κυρίως της υδροηλεκτρικής) συνθέτουν ένα μεγάλο μερίδιο του συνολικού ενεργειακού εφοδιασμού στην Αφρική και υπάρχει το ενδεχόμενο επέκτασης καθώς αναπτύσσεται ένα ευρύτερο φάσμα τεχνολογιών. Πολλές χώρες τις αναπτύσσουν ενεργά ή σκέφτονται να τις αναπτύξουν.

Αυτές οι μορφές ενέργειας είναι σημαντικές γιατί βελτιώνουν την ενεργειακή ασφάλεια με τη μείωση της εξάρτησης στα εισαγόμενα καύσιμα και συμβάλουν στη διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος.

2.2.1 *Βιοενέργεια*

Η βιοενέργεια³⁷ κυριαρχεί στο ενεργειακό μείγμα της υποσαχάριας Αφρικής. Χαρακτηρίζεται κυρίως από παραδοσιακή χρήση στέρας βιομάζας στον οικιακό τομέα, ενώ η μοντέρνα χρήση στέρας βιομάζας και βιοαερίου, για την παραγωγή ενέργειας και θερμότητας αποτελεί ένα πολύ μικρό ποσοστό.

Περίπου το 1/3 της υποσαχάριας Αφρικής καλύπτεται από δάση. Τα συνολικά αποθέματα δασικής βιομάζας υπολογίζονται στους 130 δις τόνους το 2010, με την ποσότητα που διατίθεται ετησίως χωρίς να προκαλείται αποψίλωση των δασών να είναι πολύ μικρότερη.³⁸ Επιπλέον, τα δασοκομικά προϊόντα και τα γεωργικά κατάλοιπα αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό ποσοστό των διαθέσιμων πηγών βιομάζας, αν και μερικά γεωργικά κατάλοιπα πρέπει να παραμένουν στους αγρούς προκειμένου να διατηρείται η αγροτική παραγωγικότητα.

Οι δασικές περιοχές βρίσκονται κατά κύριο λόγο στην κεντρική και νότια Αφρική και οι αγροτικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα κυρίως στην ανατολική και δυτική πλευρά της ηπείρου. Αυτές οι διαθέσιμες πηγές παραγωγής βιομάζας μπορούν να παρέχουν ηλεκτρική ενέργεια σε κάποιες χώρες. Για παράδειγμα γεωργικά και

³⁷ Η βιοενέργεια προέρχεται από την ενεργειακή αξιοποίηση οργανικών υλών βιολογικής προέλευσης. Τα οργανικά αυτά υλικά ονομάζονται γενικά βιομάζα και αποτελούν πρώτες ύλες που μέσω της διαδικασίας της φωτοσύνθεσης έχουν μετατρέψει την ηλιακή ενέργεια που λαμβάνουν μέσω της ακτινοβολίας σε χημική. Η βιομάζα συμπεριλαμβάνει πολύ μεγάλη πληθώρα διαφορετικών μεταξύ τους υλικών, όπως είναι τα ενεργειακά φυτά, το ξύλο σε όλες τις μορφές, τα αγροτικά υποπροϊόντα, τα κτηνοτροφικά απόβλητα, τα οργανικά βιομηχανικά απόβλητα, τα απόβλητα τροφίμων και άλλα. Το καύσιμο που παράγεται από την κατάλληλη επεξεργασία της βιομάζας ονομάζεται βιοκαύσιμο.

³⁸ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 56

δασοκομικά κατάλοιπα που έχουν υποστεί επεξεργασία, μπορούν να καλύψουν έως και το 40% της ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλώνει το Καμερούν.³⁹

2.2.2 Υδροηλεκτρική Ενέργεια

Η υδροηλεκτρική ενέργεια ήταν εδώ και χρόνια σημαντικό κομμάτι πολλών αφρικανικών συστημάτων ισχύος και η ανανεώσιμη πηγή ενέργειας που χρησιμοποιείται περισσότερο (εκτός της βιοενέργειας). Η υδροηλεκτρική ενέργεια είναι ελκυστική εξαιτίας της μεγάλης προοπτικής ανάπτυξης της και του χαμηλού κόστους. Ωστόσο, υπάρχουν πολλά εμπόδια στην εκμετάλλευση του δυναμικού της υδροηλεκτρικής ενέργειας στην υποσαχάρια Αφρική. Τα μεγάλα υδροηλεκτρικά σχέδια απαιτούν μεγάλα κεφάλαια εκ των προτέρων και συχνά τη δημιουργία συμφωνιών αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας προκειμένου να αυξηθεί η αναγκαία χρηματοδότηση. Τα χαμηλά επίπεδα, όμως, περιφερειακής διασύνδεσης σημαίνουν ότι υπάρχουν περιορισμένες ευκαιρίες για εξαγωγή μεγάλου όγκου ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ οι εγχώριες αγορές μπορεί να είναι μικρές και να μην καλύπτουν το κόστος της επένδυσης.⁴⁰

Ενώ η υδροηλεκτρική ενέργεια είναι μια χαμηλού κόστους πηγή παραγωγής ενέργειας μπορεί να υπόκεινται σε εποχιακές και ετήσιες διακυμάνσεις. Οι περιβαλλοντικές ανησυχίες και ο ανταγωνισμός για τους υδάτινους πόρους απαιτεί πολύ προσεκτική εξέταση και δημόσια διαβούλευση, δεδομένου ότι τα υδροφόρα φράγματα ενδέχεται να απαιτούν την πλημμύρα μεγάλων εκτάσεων γης, εκτοπίζοντας τις κοινότητες και μειώνοντας τη ροή ύδατος που διατίθεται για άλλες χρήσεις, όπως η γεωργία. Επιπλέον, η έλλειψη της απαιτούμενης τεχνολογικής εξειδίκευσης, βάζει φρένο στην ανάπτυξη της υδροηλεκτρικής ενέργειας σε ορισμένες χώρες.⁴¹

³⁹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 55

⁴⁰ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 56

⁴¹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 56

2.2.3 Ηλιακή Ενέργεια

Οι τεχνολογίες που αφορούν την εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας είχαν περιορισμένο ρόλο τα προηγούμενα χρόνια, αλλά σταδιακά κερδίζουν την προσοχή αρκετών χωρών. Η Αφρική είναι πλούσια σε δυναμικό ηλιακής ενέργειας, με την πλειοψηφία της ηπείρου να απολαμβάνει περίπου 320 ημέρες το χρόνο ηλιοφάνεια. Οι καλύτερες πηγές ηλιακής ενέργειας βρίσκονται στη Σαχάρα, τη βόρεια Αφρική αλλά και σε νοτιότερα σημεία. Η κεντρική και δυτική Αφρική έχουν χαμηλότερα επίπεδα ακτινοβολίας, ειδικότερα κοντά στον κόλπο της Γουινέας.

Το μέσο κόστος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ηλιακά φωτοβολταϊκά συστήματα στην υποσαχάρια Αφρική, ξεπερνάει τα \$175 Mwh, το οποίο είναι πάνω από το μέσο κόστος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από άλλες τεχνολογίες.⁴² Σε ορισμένες περιπτώσεις η ύπαρξη πολύ υψηλής ποιότητας ηλιακών πηγών ενέργειας και τεχνολογίας που είναι άμεσα διαθέσιμες, μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερο κόστος, όπως αναφέρθηκε στο πρόγραμμα προμηθειών παραγωγών ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στη Νότια Αφρική.⁴³

Παρά το προφανές κόστος, η ηλιακή ενέργεια κερδίζει έδαφος σιγά-σιγά και υπάρχουν αρκετά υπό κατασκευή αντίστοιχα έργα τόσο στην Γκάνα όσο και στη Νότια Αφρική, τη Μοζαμβίκη, το Σουδάν, τη Νιγηρία και την Αιθιοπία.

2.2.4 Αιολική Ενέργεια

Η αιολική ενέργεια ήταν πολύ περιορισμένη στην Αφρική σε σύγκριση με την υδροηλεκτρική ενέργεια. Οι δυνατότητες εκμετάλλευσης της ισχύος του ανέμου, ειδικά στις παραθαλάσσιες περιοχές, είναι μεγάλες. Στην υποσαχάρια Αφρική, υψηλής ποιότητας αιολικές πηγές έχουν εντοπιστεί σε κάποιες περιοχές, κυρίως στην κεντρική Αφρική, την ανατολική Κένυα, τμήματα της δυτικής Αφρικής που συνορεύουν με τη Σαχάρα και τμήματα της νοτιότερης Αφρικής. Η Σομαλία έχει την υψηλότερη δυναμική από όλες τις χώρες, για την εκμετάλλευση της αιολικής ενέργειας στις

⁴² Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 58

⁴³ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 58

παραθαλάσσιες περιοχές της και ακολουθείται από το Σουδάν, τη Λιβύη, τη Μαυριτανία, την Αίγυπτο, τη Μαδαγασκάρη και την Κένυα.⁴⁴

Ο άνεμος μπορεί να είναι οικονομικά πιο ανταγωνιστικός από άλλες τεχνολογίες, αλλά άλλοι παράγοντες θα μπορούσαν να περιορίσουν την ανάπτυξη αυτής της μορφής ενέργειας. Για παράδειγμα, στην ανατολική και δυτική πλευρά της ηπείρου οι εγχώριες αγορές είναι μικρές και τα ηλεκτρικά δίκτυα δεν είναι καλά αναπτυγμένα, πράγμα που σημαίνει ότι η μεταβλητή παραγωγή από τον άνεμο θα εισάγει πρόσθετες προκλήσεις σε ένα ήδη ασταθές σύστημα. Με βελτιώσεις στις λειτουργίες και το αυξανόμενο μέγεθος των συστημάτων ισχύος, η ποσότητα αιολικής ενέργειας που μπορεί να προστεθεί χωρίς να δημιουργηθούν τεράστιες επιχειρησιακές προκλήσεις θα αυξηθεί.

Η Νότια Αφρική και τμήματα της ανατολικής Αφρικής πρωτοστατούν στην αύξηση της αιολικής χωρητικότητας τους. Για παράδειγμα, η Κένυα σχεδιάζει την προσθήκη περισσότερων από 400 MW αιολικής ενέργειας μέχρι το 2020.⁴⁵

2.3 Άλλες Πηγές Ενέργειας

2.3.1 Άνθρακας

Οι περίπου 120 δις τόνοι πηγών άνθρακα της ηπείρου συγκεντρώνονται στις νοτιότερες περιοχές της. Η αντιστοιχία τους είναι κάτι λιγότερο από 1% των παγκόσμιων πηγών, κάτι που αντιπροσωπεύει την έλλειψη εξερεύνησης στην ήπειρο.⁴⁶

Η Νότιος Αφρική κυριαρχεί στην παγκόσμια βιομηχανία άνθρακα με ποσοστό άνω του 90% των 36 δις τόνων αποδεδειγμένων κοιτασμάτων. Άλλες αφρικανικές χώρες όπως η Μοζαμβίκη, η Τανζανία, η Ζιμπάμπουε, η Μποτσουάνα, η Ζάμπια, η Σουαζιλάνδη και το Μαλάουι έχουν επίσης σημαντικά κοιτάσματα και συγκεκριμένα η Μοζαμβίκη είναι μια από τις μεγαλύτερες υποανάπτυκτες χώρες με πλούσια κοιτάσματα άνθρακα στον κόσμο. Τα αποθέματά της υπολογίζονται σε 25 δις τόνους, με τις διεθνείς εταιρείες να έχουν ξεκινήσει εξαγωγές και να έχουν ανακοινώσει πλάνα

⁴⁴ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 59

⁴⁵ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 59

⁴⁶ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 60

επέκτασης των δικτύων τους εκεί.⁴⁷ Τα κέρδη από τις εξαγωγές αναμένονται να είναι μεγάλα, μόλις αναπτυχθούν πλήρως οι υποδομές. Τα προβλήματα στις υποδομές εντοπίζονται κυρίως στα λιμάνια Beira και Nacala, τα οποία είναι μακριά από τις περιοχές που βρίσκονται τα κοιτάσματα και ο ποταμός Zambezi είναι περιβαλλοντικά ευαίσθητος πράγμα που καθιστά τη μεταφορά από εκεί αδύνατη. Τα πλάνα που υπάρχουν για επέκταση των σιδηροδρομικών γραμμών και των λιμανιών θα χρειαστούν χρόνια μέχρι να υλοποιηθούν.⁴⁸

Η Ζιμπάμπουε από την άλλη έχει κοιτάσματα σκληρού άνθρακα περίπου 25 δις τόνους, στα οποία μπορεί να γίνει εξόρυξη με διάφορες μεθόδους χαμηλού κόστους.⁴⁹ Παρόλα αυτά, η έλλειψη δυνατοτήτων μεταφοράς και το δυσμενές επενδυτικό κλίμα είναι βασικά εμπόδια για την ανάπτυξη. Η Μποτσουάνα, επίσης, έχει περιορισμένη παραγωγή αλλά μεγάλες προοπτικές με τις πηγές της να υπολογίζονται σε 21 δις τόνους.⁵⁰ Πολλά πλάνα για την ανάπτυξη των κοιτασμάτων έχουν προταθεί αλλά δεν είναι εύκολο να δημιουργηθούν οι υποδομές που απαιτούνται για τις εξαγωγές προς τις αγορές στόχους της Ασίας.

2.3.2 Πυρηνικά

Στην υποσαχάρια Αφρική βρίσκονται τρεις από τις δέκα μεγαλύτερες πηγές ουρανίου στον κόσμο (Ναμίμπια, Νίγηρας και Νότια Αφρική). Οι πόροι αυτοί είναι σχετικά προσιτοί, οι ρυθμιστικές αρχές ευέλικτες και το κόστος εργασίας χαμηλό με αποτέλεσμα ένα σημαντικό μερίδιο της παγκόσμιας παραγωγής να προέρχεται από την Αφρική. Η Ναμίμπια παράγει 8.2% της παγκόσμιας παραγωγής, ο Νίγηρας 7.7%, το Μαλάουι 1.2% και η Νότια Αφρική 1.1%.⁵¹ Η Νότιος Αφρική είναι η μόνη χώρα που έχει τον απαραίτητο εξοπλισμό προκειμένου να δημιουργήσει πυρηνικά.

Από τη δεκαετία του 1960 μέχρι τη δεκαετία του 1980 η Νότια Αφρική προχώρησε σε έρευνα για όπλα μαζικής καταστροφής, πυρηνικών, βιολογικών και

⁴⁷ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 60

⁴⁸ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 60

⁴⁹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 60

⁵⁰ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 60

⁵¹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 60

χημικών.⁵² Απέκτησε έξι πυρηνικές κεφαλές, και το πρόγραμμα της παρέμεινε κρυφό σε όλη τη διάρκεια κατασκευής των όπλων προκειμένου να αποφύγει τις εχθροπραξίες με άλλες χώρες. Ο κύριος λόγος που την οδήγησε στην κατασκευή πυρηνικών όπλων δεν ήταν η απειλή από τις γειτονικές σε αυτή χώρες, αλλά ο φόβος μιας σοβιετικής επίθεσης. Την ηγεσία της Νοτίου Αφρικής προβλημάτιζε η ολοένα και αυξανόμενη εχθρότητα της διεθνούς κοινότητας λόγω του απαρχαίνι. Το 1990 η κυβέρνηση της Νοτίου Αφρικής αποφάσισε την καταστροφή των πυρηνικών όπλων τους. Με τη Σοβιετική Ένωση να έχει διαλυθεί και τον Μαντέλα ελεύθερο, μια σημαντική στρατιωτική απειλή είχε εξαφανιστεί και ο κόσμος δεν είχε πλέον λόγο να κρατά απομονωμένη την Πρετόρια. Αυτή η κίνηση της Νοτίου Αφρικής την κάνει το πρώτο έθνος στον κόσμο που εγκατέλειψε οικειοθελώς όλα τα πυρηνικά που είχε αναπτύξει. Το 1991 υπέγραψε και τη Συνθήκη για τη Μη Εξάπλωση των Πυρηνικών (Non Proliferation Treaty).⁵³

2.4 Ενεργειακό Εμπόριο

Η υποσαχάρια Αφρική είναι ο σημαντικότερος εξαγωγέας αργού πετρελαίου, μετά τη Μέση Ανατολή και τη Ρωσία. Οι χώρες στη δυτική ακτή κατέχουν τις μεγαλύτερες εξαγωγές πετρελαίου, περισσότερα από 5 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα. Η Νιγηρία εξάγει περίπου 2,3 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα και η Αγκόλα 1,8 αντίστοιχα. Το Κογκό, η Ισημερινή Γουινέα και η Γκαμπόν εξάγουν έκαστη 200-270 χιλιάδες βαρέλια τη μέρα.⁵⁴ Οι εξαγωγές από την ανατολική πλευρά της Αφρικής είναι περιορισμένες λόγω της πολιτικής αβεβαιότητας στο νότιο Σουδάν.

Ο προορισμός των εξαγωγών αργού πετρελαίου από τη δυτική ακτή της Αφρικής έχει υποστεί μια μετατόπιση εξαιτίας της ραγδαίας εξέλιξης του στεγανού πετρελαίου στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Από το 2008 όταν άρχισαν να κυκλοφορούν οι πρώτες σημαντικές ποσότητες στεγανού πετρελαίου, οι εξαγωγές προς τις ΗΠΑ μειώθηκαν κατά 2/3, δηλαδή σε λιγότερο από 600 χιλιάδες βαρέλια τη μέρα

⁵² <http://www.nti.org/learn/countries/south-africa/nuclear/>

⁵³ <http://www.un.org/Depts/ddar/nptconf/21be.htm>

⁵⁴ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 61

το 2013. Αυτή η μείωση έπληξε κυρίως τη Νιγηρία και την Αγκόλα.⁵⁵ Ταυτόχρονα η Ευρώπη αύξησε τις αγορές της από την υποσαχάρια Αφρική για να αντικαταστήσει τη δική της φθίνουσα παραγωγή πετρελαίου και να αντισταθμίσει τη διακοπή της παραγωγής της Λιβύης. Ως αποτέλεσμα, οι εξαγωγές της Νιγηρίας προς τις ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν σήμερα μόλις το 10% του συνόλου, έναντι περίπου 26% το 2008, ενώ οι αυξημένες ροές προς την Ευρώπη και την Ινδία αντιπροσωπεύουν σήμερα το 1/3 και το 1/4 των εξαγωγών της Νιγηρίας αντίστοιχα.⁵⁶ Οι κινήσεις από την πλευρά της Κίνας, με τη δημιουργία διυλιστηρίων, έχουν δημιουργήσει πρόσθετες αγορές, οι οποίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την Αγκόλα, οι εξαγωγές της οποίας στην Κίνα αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ήμισυ της συνολικής ακαθάριστης παραγωγής της χώρας.

Οι δραστηριότητες διύλισης της υποσαχάριας Αφρικής περιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το κράτος. Τα διυλιστήρια είναι ως επί το πλείστον δεκαετίας και σε σχετικά κακή κατάσταση, λόγω των υποεπενδύσεων και αμέλειας ετών, πράγμα που καθιστά τη λειτουργία τους λιγότερο οικονομική. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, πως παρά την αύξηση της παραγωγής αργού πετρελαίου σε 2 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα από το 2000, οι εισαγωγές προϊόντων πετρελαίου στην υποσαχάρια Αφρική διπλασιάστηκαν (περίπου 1 εκατομμύριο βαρέλια τη μέρα το 2012), με το ντίζελ και τη βενζίνη να αντιπροσωπεύουν το 1/3 του όγκου.⁵⁷

Τα ευρωπαϊκά και πιο πρόσφατα τα αμερικανικά διυλιστήρια έχουν επιτύχει να πωλούν βενζίνη, κηροζίνη και πετρέλαιο ντίζελ χαμηλών προδιαγραφών στην υποσαχάρια Αφρική όπου τα πρότυπα ποιότητας καυσίμων είναι χαμηλότερα. Η Νότια Αφρική αλλά και χώρες της ανατολικής Αφρικής εισάγουν πετρελαιικά προϊόντα από τη Μέση Ανατολή και την Ινδία. Η Νότια Αφρική έχει επαρκές σύστημα διύλισης, το οποίο κυμαίνεται σε ποσοστό περίπου 90% και προσφέρει περισσότερα από τα 2/3 της εγχώριας αγοράς.⁵⁸

Η Νιγηρία έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη ικανότητα διύλισης στα 0,45 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα, η οποία μπορεί με σωστή διαχείριση να καλύψει τη συνολική ζήτηση της χώρας. Ωστόσο, τα ποσοστά δρομολόγησης μπορούν να φτάσουν

⁵⁵ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 61

⁵⁶ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 61

⁵⁷ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁵⁸ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

το 20% γεγονός που σημαίνει ότι εισάγεται πάνω από το 80% των πετρελαϊκών προϊόντων που καταναλώνονται στη χώρα.⁵⁹ Η Γκάνα εισάγει επίσης τα περισσότερα από τα πετρελαϊκά της προϊόντα παρά την παραγωγή επαρκών ποσοτήτων αργού πετρελαίου, διότι το διυλιστήριο της λειτουργεί με εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά. Η Ακτή Ελεφαντοστού, το Καμερούν, ο Νίγηρας και το Τσάντ καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της ζήτησης τους από τα εγχώρια διυλιστήρια με τις τελευταίες δύο χώρες να έχουν κατασκευάσει νέα αλλά μικρά διυλιστήρια, χάρις σε κινέζους επενδυτές.⁶⁰ Στην ανατολική Αφρική μόνο το Σουδάν και η Ζάμπια διαθέτουν ενεργά διυλιστήρια.

Δύο βασικοί παράγοντες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις εμπορικές ροές των πετρελαϊκών προϊόντων: γεωγραφία και επιδοτήσεις. Οι χώρες με κλειστό έδαφος εξαρτώνται κατά κύριο λόγο από την εισαγωγή προμηθειών από τον πλησιέστερο λιμένα, ο οποίος μπορεί να είναι χιλιάδες χιλιόμετρα ή και περισσότερο μακριά. Η έλλειψη αγωγών και σιδηροδρομικής υποδομής σημαίνει ότι μεγάλο μέρος αυτών των προμηθειών μεταφέρεται οδικώς, κάτι που μπορεί να αφήσει τις χώρες αυτές ευάλωτες στις διαταραχές του εφοδιασμού και στις πολύ υψηλές τιμές εισαγωγής. Η σχετική τιμολόγηση μπορεί να επίσης να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του διασυνοριακού εμπορίου πετρελαιοειδών ιδίως στη Νιγηρία όπου οι χαμηλές εγχώριες τιμές υποκινούν ανεπίσημες εξαγωγές προς το Τόγκο, τη Γκάνα, τη Μπουρκίνα Φάσο και το Μπενίν.⁶¹ Εκτός από το γεγονός ότι έχουν σημαντικές επιπτώσεις στα κρατικά έσοδα της Νιγηρίας, λόγω του κόστους επιδότησης το οποίο μάλιστα έχει περιορισμένα τοπικά οφέλη, τα λαθραία προϊόντα εμποδίζουν επίσης την κυβέρνηση του Μπενίν να αντλήσει σημαντικά φορολογικά έσοδα.⁶²

⁵⁹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁶⁰ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁶¹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁶² Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

2.4.1 Εμπόριο Φυσικού Αερίου

Η υποσαχάρια Αφρική εξάγει περίπου το μισό από το φυσικό αέριο που παράγει αλλά μόνο από ένα μικρό αριθμό χωρών. Το 2012 η Νιγηρία, η Ισημερινή Γουινέα και η Μοζαμβίκη εξήγαγαν φυσικό αέριο, κυρίως υγροποιημένο φυσικό αέριο - LNG (Liquefied Natural Gas), με 26 δις κυβικά μέτρα να εξάγονται από τη Νιγηρία και 5 δις κυβικά μέτρα από την Ισημερινή Γουινέα.⁶³ Η Μοζαμβίκη και η Νιγηρία είναι σημαντικοί εξαγωγείς σε άλλες χώρες της αφρικανικής ηπείρου. Στην περίπτωση της Νιγηρίας το φυσικό αέριο εξάγεται μέσω του αγωγού φυσικού αερίου της δυτικής Αφρικής, ο οποίος συνδέει τη Νιγηρία με το Μπενίν και το Τόγκο με τη Γκάνα.⁶⁴ Στα τέλη του 2013, η Αγκόλα ξεκίνησε να εξάγει LNG από την περιοχή Soyo στέλνοντας φορτία προς την Κίνα, την Ιαπωνία και τη Νότια Κορέα. Αυτές οι εξαγωγές στην πορεία διαταράχθηκαν και περιορίστηκαν λόγω επιχειρησιακών προβλημάτων.⁶⁵

2.4.2 Εμπόριο Ηλεκτρισμού

Υπάρχουν ξεκάθαρες φιλοδοξίες αύξησης του εμπορίου ηλεκτρισμού στην υποσαχάρια Αφρική. Ενώ στα διάφορα στάδια ανάπτυξης έχουν δημιουργηθεί περιφερειακές μονάδες ηλεκτρικής ισχύος με στόχο την επίτευξη μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας μέσω του σχεδιασμού συνεργασίας και των βελτιωμένων διασυνδέσεων μεταφορών. Αυτή τη στιγμή το εμπόριο ηλεκτρισμού στην υποσαχάρια Αφρική είναι σχετικά περιορισμένο και συγκεντρώνεται στις μονάδες ισχύος νοτιότερα, όπου πάνω από 5,3 TWh (Terra Watt per hour) ηλεκτρισμού διατέθηκαν για συναλλαγές την περίοδο 2012-2013.⁶⁶ Το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου αφορούσε προμήθειες από τη Νότια Αφρική στην Μποτσουάνα καλύπτοντας ολόκληρη τη ζήτηση και στη Ναμίμπια καλύπτοντας τη μισή περίπου ζήτηση. Άλλες περιοχές όπως η Γκάνα και η Ακτή Ελεφαντοστού επιτυχημένα ανταλλάσσουν ηλεκτρική ενέργεια

⁶³ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁶⁴ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁶⁵ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 62

⁶⁶ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ.63

για πολλά χρόνια, με τα τωρινά αποθέματα να πηγαίνουν από την Ακτή Ελεφαντοστού στην Γκάνα και ορισμένα από αυτά να μεταβαίνουν στη συνέχεια στο Τόγκο και το Μπενίν προκειμένου να καλύψουν την τοπική ζήτηση. Η Μπουρκίνα Φάσο και ο Νίγηρας επίσης εισάγουν ηλεκτρική ενέργεια από γειτονικές χώρες.⁶⁷ Στην ανατολική Αφρική, η Κένυα εισάγει από την Ουγκάντα ενώ το Τζιμπουτί από την Αιθιοπία. Η Αιθιοπία έχει σχέδια να αυξήσει τις εξαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας και σε άλλες περιοχές της ανατολικής Αφρικής, βασιζόμενη στην υδροηλεκτρική παραγωγή ενέργειας.⁶⁸ Οι κατασκευές βρίσκονται σε εξέλιξη προκειμένου να ενισχύσουν τις διασυνδέσεις με την Κένυα. Επίσης, υπάρχουν υδροηλεκτρικά έργα που μοιράζονται την παραγωγή μεταξύ των χωρών συμπεριλαμβανομένου και του φράγματος Manantali στο Μάλι και του φράγματος Ruizi στα σύνορα μεταξύ Ρουάντα και Κογκό.⁶⁹

2.4.3 Εμπόριο Άνθρακα

Η υποσαχάρια Αφρική εξήγαγε περίπου 71 εκατομμύρια τόνους άνθρακα το 2012, σε αντίθεση με τις χαμηλότερες εξαγωγές που είχαν παρατηρηθεί τα έτη 2008-2009.⁷⁰ Η Νότια Αφρική είναι το επίκεντρο του αφρικανικού εμπορίου άνθρακα, αποτελώντας εξαγωγέα από τα τέλη του 1970 έχει έναν από τους μεγαλύτερους σταθμούς εξόρυξης άνθρακα στο Richards Bay. Οι εξαγωγές της ανταποκρίνονται περίπου στο 1/3 της συνολικής παραγωγής και οι εμπορικοί της εταίροι αποτελούνται κυρίως από χώρες της Ασίας τα τελευταία χρόνια.⁷¹ Οι υπόλοιπες υποσαχάριες εξαγωγές αποτελούνται από άνθρακα οπτανθρακοποίησης⁷² από τη Μοζαμβίκη, η

⁶⁷ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ.63

⁶⁸ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ.64

⁶⁹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ.64

⁷⁰ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ.64

⁷¹ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ.64

⁷² Ο άνθρακας οπτανθρακοποίησης, γνωστός και ως μεταλλουργικός άνθρακας, χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως βασικό συστατικό για την παραγωγή χάλυβα. Τα σύγχρονα εργοστάσια χάλυβα, όπως τα προϊόντα που συναντώνται κατά κύριο λόγο στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ευρώπη, περιλαμβάνουν εκτεταμένη επεξεργασία αερίων και δέσμευση για σημαντική μείωση των εκπομπών. Ο χάλυβας που παράγεται χρησιμοποιείται στην καθημερινή μας ζωή σε αυτοκίνητα, βραστήρες και σόμπες, καθώς και στην κατασκευή ανεμογεννητριών και πυρηνικών σταθμών, εναλλακτικές λύσεις για την ενέργεια που τροφοδοτείται με άνθρακα.

οποία λόγω των υψηλών τιμών και της ταχέως αυξανόμενης ζήτησης από την Ασία, έχει προσελκύσει τις διεθνείς εταιρείες άνθρακα να επενδύσουν στην επαρχία Tete. Παρά τη δύσκολη γεωλογία, το κόστος εξόρυξης είναι χαμηλό για τον άνθρακα οπτανθρακοποίησης στη Μοζαμβίκη αν και η έλλειψη υποδομών (σιδηροδρομικές γραμμές και λιμάνια) εμπόδιζε την ταχεία αύξηση των εξαγωγών μέχρι σήμερα. Πρόθεση όλων των εμπλεκόμενων φορέων είναι να αυξηθούν οι εξαγωγές τα επόμενα χρόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΙΣ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Μετά από δύο δεκαετίες ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης, στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η εσωτερική οικονομία της Κίνας είχε φτάσει σε ένα επίπεδο που ήταν αναγκασμένη να ψάξει για πόρους σε άλλες χώρες και ηπείρους.⁷³ Αυτή η ανάγκη την οδήγησε στην εισαγωγή αγαθών από χώρες της Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Στην πορεία των χρόνων βλέποντας την εξάρτησή της από αυτές τις χώρες να μεγαλώνει εξαιτίας της εισαγωγής μεγάλου ποσοστού της παραγωγής τους, αποφάσισε να επεκταθεί και σε άλλες αγορές και να προσεγγίσει χώρες της Αφρικής και της Νοτίου Αμερικής.

Στην αφρικανική ήπειρο οι υποδομές είναι περιορισμένες σε σχέση με αυτές των αναπτυγμένων χωρών. Αυτό συμβαίνει γιατί οι περισσότερες αφρικανικές χώρες και κυρίως χώρες στην υποσαχάρια Αφρική έχουν έλλειψη σε ρευστό για μια τέτοια αναδόμηση ενώ παράλληλα υποφέρουν και από άσχημες αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας στις διεθνείς αγορές.⁷⁴ Όμως, ένας σημαντικός αριθμός χωρών της Αφρικής είναι πλούσιος σε φυσικά κοιτάσματα.

Για δεκαετίες αυτός ο πλούτος έμενε ανεκμετάλλευτος εξαιτίας της φτώχειας αυτών των χωρών. Χωρίς τα απαραίτητα κονδύλια δεν μπορούσε να γίνει έρευνα και πολλές φορές οι αρμόδιοι έρχονταν αντιμέτωποι με ζητήματα που δεν μπορούσαν να λύσουν. Επιπλέον, οι χαμηλές τιμές βασικών εμπορευμάτων, η έλλειψη επενδύσεων, τα γεωγραφικά εμπόδια, η πολιτική αστάθεια και οι σχεδόν ανύπαρκτες υποδομές κρατούσαν όλο αυτό τον πλούτο κλεισμένο στα έγκατα της γης.⁷⁵

⁷³ Deng Ping, 'Outward Investment by Chinese MNCs: Motivations and Implications', *Business Horizons*, 47.3, (2004), σελ. 8-16, Cai KG, 'Outward foreign direct investment: A novel dimension of China's integration into the regional and global economy', *The China Quarterly*, 160, (1999), σελ. 856-880.

⁷⁴ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ. 210

⁷⁵ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ. 211

Τα τελευταία χρόνια, η σταδιακή σταθεροποίηση της κατάστασης σε κάποιες χώρες της αφρικανικής ηπείρου και η παράλληλη αύξηση της ζήτησης σε ορυκτά προϊόντα από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες και ιδιαίτερα την Κίνα, ανανέωσε το ενδιαφέρον για την αφρικανική ήπειρο.

Η Κίνα προσπαθεί και έχει σε ένα βαθμό καταφέρει να δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς με τις χώρες στις οποίες παρέχει βοήθεια. Η βοήθεια που δίνει έχει διάφορες μορφές, όπως τεχνική συνεργασία, ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, έκτακτη ανθρωπιστική βοήθεια, υπερπόντια εθελοντικά προγράμματα, ελάφρυνση χρεών και οικονομική βοήθεια.⁷⁶ Η οικονομική βοήθεια έχει τρεις μορφές, με πιο διαδεδομένη τα δάνεια με ευνοϊκούς όρους. Οι άλλες μορφές αφορούν σε επιχορηγήσεις και άτοκα δάνεια, τα οποία προέρχονται από το κράτος της Κίνας. Αντίθετα, τα δάνεια με ευνοϊκούς όρους χορηγούνται από την Exim Bank⁷⁷ της Κίνας και στην πλειοψηφία τους προορίζονται για υποδομές σε πλούσιες-σε φυσικούς πόρους-χώρες.

Τα δάνεια με ευνοϊκούς όρους προωθούνται ευρέως από την πλευρά της Κίνας, ως ένα παράδειγμα win-win οικονομικής συνεργασίας. Χρησιμοποιούνται για να βοηθήσουν τις χώρες αποδέκτες να αναλάβουν παραγωγικά έργα που θα έχουν οικονομικές και κοινωνικές παροχές, μεγάλα και μεσαία έργα υποδομής, δημιουργία εργοστασίων, μηχανικών και ηλεκτρικών προϊόντων, τεχνικών υπηρεσιών και άλλων υλικών.⁷⁸ Αυτό αντανακλά ιδιαίτερα καλά στην Αφρική, όπου οι υποδομές είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη και οι οποίες δεν προωθήθηκαν από τους παραδοσιακούς εταίρους συνεργασίας εδώ και δεκαετίες.

Στόχος της Κίνας μέσα από αυτή την συνεργασία είναι να ωφελείται ο παραλήπτης του δανείου αλλά και ο πάροχος. Μέσα από αυτού του τύπου τη βοήθεια η Κίνα επιτυγχάνει τους υπερπόντιους οικονομικούς της στόχους.

Αναλύοντας λίγο περισσότερο τα δάνεια με ευνοϊκούς όρους της Κίνας παρατηρούμε ότι αυτός ο τύπος δανείων αποτελείται από δύο νομικά όργανα. Πρώτον, ένα πλαίσιο συμφωνίας συνεργασίας, υπογεγραμμένο από τις δύο κυβερνήσεις τονίζοντας τους γενικούς όρους (όγκος, σκοπός, επιτόκιο και διάρκεια) και δεύτερον μια δανειακή συμφωνία υπογεγραμμένη από την Exim Bank και τον δανειζόμενο. Τα

⁷⁶ Information Office of the State Council of the People's Republic of China 'China's foreign aid', White Paper issued in April 2011.

⁷⁷ Η τράπεζα εξαγωγών-εισαγωγών της Κίνας.

⁷⁸ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 'China's foreign aid', White Paper issued in April 2011.

δάνεια αυτά αποκαλούνται ευνοϊκά λόγω του χαμηλού επιτοκίου και της μεγάλης περιόδου αποπληρωμής τους (15-20 χρόνια), συμπεριλαμβανομένης και μιας περιόδου χάριτος (5-7 χρόνια).⁷⁹

Τα δάνεια συνδέονται με την παροχή αγαθών, υπηρεσιών και συχνά εργατικού δυναμικού από την Κίνα και αφήνουν ένα μικρό περιθώριο δράσης για τους τοπικούς δικαιούχους της εκάστοτε χώρας. Το αξιοσημείωτο είναι ότι τα κεφάλαια δεν φεύγουν ποτέ στην πραγματικότητα από την Κίνα. Χορηγούνται σε ένα λογαριασμό του δανειολήπτη στην Exim Bank στην Κίνα και οι πληρωμές πραγματοποιούνται απευθείας σε κινέζους εργολάβους με την ολοκλήρωση του οικοδομικού έργου.

Τα μεγαλύτερα δάνεια έχουν σαν προορισμό τις πιο πλούσιες χώρες της Αφρικής και αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του χαρτοφυλακίου της τράπεζας σε ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο. Ο κύριος λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι τα δάνεια απαιτούν εγγυήσεις και τα αναπτυσσόμενα κράτη δεν μπορούν να τις προσφέρουν. Στις χώρες όμως που έχουν φυσικό πλούτο η Κίνα έχει λύσει το πρόβλημα με τη διασφάλιση των εσόδων της από την πώληση προϊόντων όπως το πετρέλαιο ή τα ορυκτά με σκοπό την εξασφάλιση του δανείου. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτά τα «κλειδωμένα» έσοδα προέρχονται από την πώληση του συγκεκριμένου εμπορεύματος σε κινεζικές κρατικές επιχειρήσεις.⁸⁰ Οι περισσότερες χώρες που είναι αποδέκτες των δανείων της Κίνας είναι χώρες πλούσιες σε κοιτάσματα πετρελαίου όπως η Αγκόλα, το Σουδάν και η Νιγηρία.

Το 2002 και το 2003 η κυβέρνηση της Αγκόλα έκανε διάφορες προσπάθειες προκειμένου να βρει χρηματοδότηση για να ξεκινήσει την ανασύσταση της χώρας που ήταν αναγκαία έπειτα από τρεις δεκαετίες εμφυλίου πολέμου. Όσες προσπάθειες και αν έκανε η κυβέρνηση δεν στέφθηκαν με επιτυχία και αυτό γιατί η Λουάντα έπρεπε να συμμορφωθεί με τους κανόνες του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Το 2003 το Πεκίνο πρότεινε στην Αγκόλα να της χορηγήσει δάνειο άνευ όρων ύψους \$2 δισεκατομμυρίων. Χάρη στη βοήθεια από το Πεκίνο η Αγκόλα μπόρεσε να ξεκινήσει

⁷⁹ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 'China's foreign aid', White Paper issued in April 2011.

⁸⁰ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for-resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.213

τις εργασίες ανοικοδόμησης και κατασκευής δρόμων, σιδηροδρόμων, αποχετεύσεων, σπιτιών καθώς και γραμμών παροχής νερού και ρεύματος.⁸¹

Η αποπληρωμή αυτού του δανείου είχε συμφωνηθεί να γίνει από τις πωλήσεις πετρελαίου της Sonagol (εθνική εταιρεία πετρελαίου της Αγκόλα) στην κινεζική εταιρεία Uniprec.⁸² Αυτή η συμφωνία λειτούργησε σαν «πέραςμα» για την Κίνα προκειμένου να μπει στον τομέα πετρελαίου της Αγκόλα.

Η Νιγηρία υπό τη διοίκηση του Olegun Obasanjo εγκαινίασε τις κινεζικές συμφωνίες υποδομής για πετρέλαιο, σύμφωνα με πληροφορίες, ύψους \$12 δισεκατομμυρίων.⁸³ Οι κινεζικές εθνικές εταιρείες πετρελαίου (δηλαδή η CNPC, η CNOOC και η Sinopec) απέκτησαν πρόσβαση στα πρώτα τους μερίδια στη νιγηριανή πετρελαϊκή βιομηχανία σε αντάλλαγμα για τη συμμετοχή τους σε μεγάλα έργα υποδομής. Αυτά περιλαμβάνουν την αποκατάσταση του διυλιστηρίου πετρελαίου Kaduna (\$2 δισεκατομμύρια) από την CNPC και τον σιδηροδρομικό σταθμό Lagos-Kano μήκους 1350 χιλιομέτρων και τον υδροηλεκτρικό σταθμό Mambilla με χρηματοδότηση από την Exim Bank (\$2,5 δισεκατομμύρια).⁸⁴

Η συμφωνία με την Γκαμπόν είχε να κάνει με τον ορυκτό πλούτο και τις επιχειρήσεις εξόρυξης με αντάλλαγμα τα κατασκευαστικά έργα για τη χώρα. Η πιο μεγάλη συμφωνία (\$3 δισεκατομμύρια) αφορούσε την εξερεύνηση του ορυχείου Belinga, το μεγαλύτερο γνωστό και παράλληλα αναξιοποίητο ορυχείο σιδηρομεταλλευμάτων. Αυτό το έργο περιλάμβανε την κατασκευή ενός νέου σιδηροδρόμου 560 χιλιομέτρων που θα συνέδεε το ορυχείο με το Transgabonais, ένα λιμάνι εξόρυξης βαθέων υδάτων στην Santa Clara και ένα υδροηλεκτρικό φράγμα και ένα χαλυβουργείο. Το έργο αποτελεί κοινοπραξία μεταξύ της κινεζικής CMEC και της COMIBEL (Compagnie minière de Bélinga) στην οποία οι κινέζοι κατέχουν το 75%.⁸⁵

Τον Σεπτέμβριο του 2007 η Κίνα υπέγραψε παρόμοια συμφωνία με τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό ύψους \$5 δισεκατομμυρίων και τον Ιανουάριο του 2008 το

⁸¹ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for-resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.214

⁸² Alves A, 'The oil factor in Sino-Angolan relations at the start of the 21st century'. Occasional Paper No. 55. Johannesburg: SAIIA, February 2010.

⁸³ Personal interview, China Exim Bank, Beijing, China, 26 August 2009.

⁸⁴ Mthembo-Salter G, *Elephants, Ants and Supper-powers: Nigeria's Relations with China*, SAIIA Occasional Paper, September 2009.

⁸⁵ Dittgen R, «To Belinga or not to Belinga: China's evolving engagement in Gabon's mining sector», Occasional Paper 98, Braamfontein: South African Institute of International Affairs, (November 2011). Alves AC, «China and Gabon», Policy Report No. 5, China in Africa Project, Braamfontein: South African Institute of International Affairs, (2008).

ποσό αυξήθηκε στα \$9 δισεκατομμύρια. Από αυτά τα ποσά τα \$6 δισεκατομμύρια θα πήγαιναν στην αποκατάσταση και κατασκευή υποδομών και \$3 δισεκατομμύρια στην εξερεύνηση ορυχείων. Οι μελέτες περιλάμβαναν την κατασκευή δρόμου ταχείας κυκλοφορίας 3400 χιλιομέτρων, σιδηροδρόμου 3200 χιλιομέτρων που θα συνέδεε την επαρχία εξόρυξης Katanga με το λιμάνι Matadi στις εκβολές του ποταμού Κονγκό, 31 νοσοκομεία, 145 κέντρα υγείας, 2 πανεπιστήμια και 5000 κατοικίες.⁸⁶

Το γεγονός ότι η Κίνα δανείζει σε χώρες της Αφρικής προκειμένου να τις βοηθήσει να αναπτύξουν τις υποδομές τους δεν σημαίνει ότι όλες οι προσπάθειές της έχουν στεφθεί με απόλυτη επιτυχία. Αντίθετα, διάφορα δάνεια που προορίζονταν για χώρες της Αφρικής είτε καθυστέρησαν είτε δεν υλοποιήθηκαν ποτέ. Ακόμα και συμφωνίες που είχαν ήδη γίνει αναγκάστηκαν να επανεξεταστούν και να αλλάξει το ύψος χρηματοδότησης. Η συμφωνία με τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό το 2009 έπεσε στα \$6 δισεκατομμύρια και αυτό γιατί η αρχική (\$9 δισεκατομμύρια) θεωρήθηκε επιζήμια για την οικονομία της χώρας. Στην Γκαμπόν, η μελέτη για το ορυχείο Belinga αναβάλλεται διαρκώς εξαιτίας περιβαλλοντικών θεμάτων και θεμάτων εργασίας. Τέλος, στη Νιγηρία τα περισσότερα δάνεια και συμφωνίες έχουν «παγώσει» μετά την ανάληψη της εξουσίας από τη νέα κυβέρνηση.⁸⁷

Παρά τα μειονεκτήματα που προέκυψαν με κάποιες από τις χώρες της Αφρικής, η Κίνα δεν παραιτήθηκε από την προσπάθεια και δημιούργησε νέα δάνεια για υποδομές, λαμβάνοντας υπόψη της και τις οικονομικές δυσκολίες διαφόρων αφρικανικών χωρών καθώς και την παγκόσμια οικονομική κρίση.

Το 2011 η Exim Bank έδωσε ακόμα \$3 δισεκατομμύρια δάνειο στην Αγκόλα για γενικές εργασίες υποδομών. Το 2010 όταν η Γκάνα έγινε χώρα παραγωγής πετρελαίου υπεγράφη συμφωνία δανείου \$3 δισεκατομμυρίων με την κινεζική αναπτυξιακή τράπεζα. Η αποπληρωμή του δανείου διασφαλίζεται από τις πωλήσεις πετρελαίου.⁸⁸ Με τη Νιγηρία ανακοινώθηκε το Φεβρουάριο του 2012 ότι γίνονται διαπραγματεύσεις με την Exim Bank και την κινεζική αναπτυξιακή τράπεζα για δάνειο ύψους \$3 δισεκατομμυρίων για διάφορες μελέτες στους τομείς των μεταφορών, της εκπαίδευσης, της αεροπορίας και της γεωργίας. Επιπλέον, το 2011 η εθνική πετρελαϊκή

⁸⁶ Reuters, 'China to lend DRC \$5bn in latest Africa foray', 18 September 2007

⁸⁷ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.215

⁸⁸ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.216

εταιρεία της Νιγηρίας υπέγραψε μνημόνιο κατανόησης με την κινεζική CSCEC (China State Construction Engineering Corporation) για την κατασκευή τριών διωλιστηρίων και πετρελαϊκών συγκροτημάτων. Το έργο υπολογίζεται στα \$28,5 δισεκατομμύρια και θα χρηματοδοτηθεί από κινεζικές τράπεζες. Η κινεζική εταιρεία θα ελέγχει το 80% του έργου μέχρι την κάλυψη των εξόδων.⁸⁹

Τον Μάρτιο του 2013 στη σύνοδο των BRICS στο Ντέρμπαν ανακοινώθηκε ότι το Πεκίνο και η Πραιτόρια βρίσκονται σε διαπραγματεύσεις για την παροχή δανείου από την αναπτυξιακή τράπεζα της Κίνας στην TRASNET (κρατική εταιρεία της Νοτίου Αφρικής, υπεύθυνη για τα εθνικά φορτία εφοδιασμού) προκειμένου να βοηθήσει την αναβάθμιση των υποδομών.⁹⁰ Αυτό το δάνειο δεν φαίνεται να διασφαλίζεται με τις πλουτοπαραγωγικές πηγές και αυτό γιατί η Νότιος Αφρική είναι μια χώρα που θα μπορέσει να αποπληρώσει με τις παραδοσιακές μεθόδους.

Σε μια δεκαετία η Κίνα έχει καταστεί ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Αφρικής, ένας σημαντικός επενδυτής και ένας πολύ σημαντικός εταίρος συνεργασίας. Αυτοί οι στενότεροι δεσμοί με την Κίνα έχουν αναμφισβήτητα διαδραματίσει ένα ρόλο στην ταχεία οικονομική ανάπτυξη της ηπείρου και σε αυτό που θεωρείται όλο και περισσότερο ως η άνοδος της Αφρικής. Ωστόσο, ο αντίκτυπος αυτής της επίδρασης είναι σημαντικός στην αφρικανική ήπειρο και με το πέρασμα των χρόνων μπορεί να εντοπισθεί πολύ περισσότερο στις «σκληρές» υποδομές και λιγότερο στις ήπιες.

Η συμμετοχή της Κίνας στην ανασύσταση και αναδιαμόρφωση της Αφρικής τα τελευταία χρόνια είναι τεράστια. Σύμφωνα με το ICA (Infrastructure Consortium for Africa) υπολογίζεται ότι το Πεκίνο έχει προσφέρει περίπου το 1/5 (\$33,9 δισεκατομμύρια) της εξωτερικής βοήθειας στην Αφρική μεταξύ του 2008 και του 2011. Η Κίνα αποτελεί σημαντικό εταίρο της Αφρικής ειδικά στον τομέα των υποδομών. Η βοήθεια της Κίνας όπως ειπώθηκε και πιο πάνω γίνεται μέσω δανείων και όχι επενδύσεων. Σύμφωνα με μελέτη της παγκόσμιας τράπεζας τα περισσότερα από αυτά τα δάνεια προέρχονται από την Exim Bank και ανέρχονται στο ποσό των \$67.2

⁸⁹ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.216

⁹⁰ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.216

δισεκατομμυρίων περίπου, φτάνοντας τα αντίστοιχα ποσά της παγκόσμιας τράπεζας για την περίοδο 2001-2010.⁹¹

Η Κίνα μέσα από αυτές τις ενέργειες έχει καταφέρει να αποκτήσει σημαντικό έλεγχο σε πολλά έργα υποδομών σε διάφορες αφρικανικές χώρες. Τα δάνεια που προσφέρει προτιμώνται από τις χώρες της αφρικανικής ηπείρου εξαιτίας των καλύτερων όρων αποπληρωμής, δηλαδή χαμηλότερα επιτόκια και μεγαλύτερη διάρκεια αποπληρωμής. Επίσης, οι συμφωνίες δεν εμπεριέχουν πολιτικούς όρους κάτι που ικανοποιεί τα αφρικανικά κράτη. Από την άλλη πλευρά, με τον τρόπο που είναι ρυθμισμένα τα δάνεια και η πληρωμή γίνεται στα συμβαλλόμενα μέρη στην Κίνα, μειώνεται η πιθανότητα υπεξαίρεσης μεγάλων ποσών από τις κυβερνήσεις. Τα κινεζικά δάνεια διανέμονται πιο γρήγορα και είναι πιο φθηνά γι' αυτό και τα προτιμούν οι αφρικανικές χώρες.⁹²

Τα δάνεια αυτά έχουν διάφορα θετικά στοιχεία για τις χώρες που τα λαμβάνουν, ωστόσο κρύβουν και προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι χώρες που τα λαμβάνουν. Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι το γεγονός ότι τα έργα τα αναλαμβάνουν κινεζικές εταιρείες και οι τοπικές δεν συμμετέχουν με αποτέλεσμα να παρακμάζουν. Επίσης, τα υλικά τα οποία εισάγονται από την Κίνα καθώς και το εργατικό δυναμικό που έρχεται από εκεί δυσχεραίνουν τις συνθήκες για του ντόπιους πληθυσμούς.⁹³

Οι κινεζικές εταιρείες προτιμούν να δουλεύουν με κινεζικό εργατικό δυναμικό γιατί είναι πιο φθηνό και πιο εύκολο να δουλέψουν μαζί τους. Δεν αντιμετωπίζουν θέματα κατανόησης της γλώσσας μαζί τους ή διάφορα πολιτισμικά ζητήματα. Έτσι όμως το εργατικό δυναμικό της Αφρικής παραμένει ανεξιδίκευτο. Επιπλέον, οι κινέζοι εργολάβοι τείνουν να υποστηρίζουν τις πρακτικές εργασίας που ισχύουν στην Κίνα. Δηλαδή, χαμηλές απολαβές για τους εργάτες, μεγάλες βάρδιες, προσωρινά συμβόλαια και ανεπαρκείς συνθήκες ασφάλειας στη δουλειά.⁹⁴ Όλα αυτά τα πετυχαίνουν πιο

⁹¹ Foster V, W Butterfield, C Chen & N Pushak, *Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa*. Washington, DC: Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF)/World Bank, 2008, σελ. 40

⁹² Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.218

⁹³ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.218

⁹⁴ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.218

εύκολα με κινέζους εργάτες οι οποίοι είναι εξοικειωμένοι με αυτές τις μεθόδους, παρά με ντόπιους εργάτες οι οποίοι θα αντιδρούσαν.

Μέρος της ευθύνης, ωστόσο, βρίσκεται και στην αφρικανική πλευρά καθώς οι κυβερνήσεις όσο διαπραγματεύονταν τους όρους των δανείων δεν φρόντισαν να ικανοποιήσουν ένα μέρος του τοπικού πληθυσμού, με την εξασφάλιση δουλειάς για τους εργάτες και τις τοπικές επιχειρήσεις.

Τα κινεζικά δάνεια υποδομής δεν έχουν βοηθήσει πολύ την οικονομική διαφοροποίηση της Αφρικής και την απομάκρυνση της ηπείρου από την εξάρτηση των πόρων. Παρόλο που ορισμένα από αυτά τα δάνεια συνδυάζουν την υποδομή και την ανάπτυξη των πόρων (κυρίως στον τομέα των μεταλλείων), δεν έχουν ακόμη αποδείξει ότι μπορούν να καταλύσουν την εκβιομηχάνιση που βασίζεται σε πόρους της Αφρικής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα περισσότερα έργα αυτού του είδους δεν έχουν ακόμη επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα λόγω των διαφόρων προκλήσεων στο επίπεδο υλοποίησης (Λαϊκή Δημοκρατία του Κογκό και τη Γκαμπόν). Επιπλέον, οι διατάξεις για την τοπική επένδυση, την τεχνολογική μεταφορά και την ανάπτυξη ικανοτήτων φαίνεται να είναι περιορισμένες, η ευθύνη όμως είναι κοινή με τους Αφρικανούς ομολόγους που διαπραγματεύονται τις συμβάσεις. Μέχρι στιγμής, οι κυβερνήσεις της Κίνας και της Αφρικής δεν μπόρεσαν να διοχετεύσουν αποτελεσματικά αυτά τα δάνεια για να αναπτύξουν τοπικές βιομηχανίες γύρω από τους τομείς των υποδομών ή των πόρων.⁹⁵

Αναφορικά με τις ήπιες υποδομές, η ανησυχία της αφρικανικής κοινωνίας σχετικά με τα δάνεια από την Κίνα έγκειται σε τρία βασικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, στη μη επιβολή όρων και την έλλειψη διαφάνειας σε αυτού του είδους την οικονομική στήριξη καθώς και οι αρνητικές επιπτώσεις που ενδέχεται να έχει για την συνολική διακυβέρνηση της Αφρικής. Δεύτερον, η πιθανότητα αυτά τα δάνεια να οδηγήσουν τις χώρες που τα λαμβάνουν σε ένα νέο κύκλο χρέους, ο οποίος θα μπορούσε να έχει αρνητικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην οικονομική σταθερότητα της ηπείρου. Τρίτον, το άσχημο ιστορικό περιβαλλοντικών και κοινωνικών ευθυνών των κινεζικών εταιρειών που ασχολούνται με την εξόρυξη φυσικών πόρων.⁹⁶

⁹⁵ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.218-219

⁹⁶ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.219

Στον τομέα της διακυβέρνησης, ένας αριθμός των πλουσιότερων αφρικανικών εταιρών της Κίνας εμφανίζονται στις κατώτερες θέσεις του ΙΑΓ (Ibrahim Index of African Governance). Συγκεκριμένα, η Νιγηρία βρίσκεται στην 36^η θέση σε σύνολο 54 χωρών το 2015, η Ζιμπάμπουε στην 39^η, η Γουινέα στην 41^η, η Αγκόλα στην 45^η, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό στην 46^η και η Ισημερινή Γουινέα στην 47^η.⁹⁷ Σε αυτό το πλαίσιο εκφράζονται ανησυχίες σχετικά με την εμπλοκή της Κίνας στην ήπειρο. Υπάρχουν φόβοι πως η πολιτική των μη δεσμεύσεων στην επενδυτική και αναπτυξιακή βοήθεια, ενδέχεται να υπονομεύσει τις μακροχρόνιες προσπάθειες για βελτίωση της διακυβέρνησης και της διαφάνειας, μέσω της εφαρμογής αυστηρών προϋποθέσεων από τους παραδοσιακούς ετέρους.⁹⁸

Τα κινέζικα δάνεια για υποδομές επιτρέπουν σε χώρες χωρίς πιστοληπτική ικανότητα στις διεθνείς αγορές, να παίρνουν δάνεια με αντάλλαγμα τους φυσικούς πόρους της κάθε χώρας. Αυτή η μέθοδος επιτρέπει σε χώρες της Αφρικής να παρακάμπτουν τους κανόνες διαφάνειας του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Το παράδειγμα της Αγκόλα, βέβαια, μας δείχνει ότι μπορεί τα δάνεια της Κίνας να τη βοήθησαν να απεμπλακεί το 2004 από τους μηχανισμούς της «Συμφωνίας της Ουάσιγκτον», όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την πρωτοβουλία για τις βαθιά υπερχρεωμένες φτωχές χώρες (HIPC-Heavily Indebted Poor Countries)⁹⁹, και την Πρωτοβουλία για τη Διαφάνεια των Εξορυκτικών Βιομηχανιών,¹⁰⁰ ωστόσο, η κυβέρνηση αποπληρώνει τους πιστωτές της και βελτιώνει τη διαφάνεια στους δημόσιους λογαριασμούς. Για παράδειγμα, το υπουργείο των οικονομικών, ακολουθώντας τις πρωτοβουλίες για διαφάνεια, έχει δώσει στη δημοσιότητα πληροφορίες που στο παρελθόν ήταν μυστικές. Αυτές περιλαμβάνουν τους κυβερνητικούς δημόσιους λογαριασμούς, τη διαχείριση των δανείων της Exim Bank της Κίνας και ελεγμένες οικονομικές αναφορές στις εταιρείες Endiama και

⁹⁷ Mo Ibrahim Foundation, 2015 Ibrahim Index of African Governance. Swindon: Mo Ibrahim Foundation, 2015.

⁹⁸ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.219

⁹⁹ Η πρωτοβουλία HIPC δημιουργήθηκε από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα το 1996 και ενισχύθηκε το 1999, για να προσφέρει ελάφρυνση του χρέους στις πλέον «υπερχρεωμένες φτωχές χώρες» του κόσμου. Τα κριτήρια που πρέπει να πληροί μια χώρα πριν επιλεγεί περιλαμβάνουν τη σωστή διακυβέρνηση, τη λογοδοσία για τα δημόσια κονδύλια και την υιοθέτηση μιας εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

¹⁰⁰ Πρωτοβουλία, που ξεκίνησε το 2005 από έναν συνασπισμό κυβερνήσεων, εταιρειών, κοινωνικών ομάδων, επενδυτών και διεθνών οργανισμών. Θέτει ένα παγκόσμιο πρότυπο για τις εταιρείες προκειμένου να δημοσιεύουν τι πληρώνουν και οι κυβερνήσεις να αποκαλύπτουν τι λαμβάνουν.

Sonagol, παρακρατικά κέντρα διαμαντιών και πετρελαίου, αντίστοιχα. Επιπλέον, επανέλαβε τις δεσμεύσεις με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο το 2009 και σημειώθηκε αξιοσημείωτη πρόοδος όσον αφορά τη διαφοροποίηση της οικονομίας από τις εξαγωγές πετρελαίου.¹⁰¹

Επιπλέον, η Κίνα έχει δείξει κάποια διάθεση προς μια σειρά διεθνών κανονιστικών πρωτοβουλιών για τη βελτίωση της διακυβέρνησης, της διαφάνειας και της βιωσιμότητας της ανάπτυξης φυσικών πόρων στην Αφρική, και συγκεκριμένα της διαδικασίας Kimberley¹⁰², της Πρωτοβουλίας για τη Διαφάνεια των Εξορυκτικών Βιομηχανιών¹⁰³ και των αρχών του Ισημερινού¹⁰⁴. Ωστόσο, η συμμόρφωση των κινεζικών επιχειρήσεων με αυτές τις πρωτοβουλίες αποτέλεσε αντικείμενο διαφωνίας σε όλες αυτές τις περιπτώσεις.¹⁰⁵

Όσον αφορά τη βιωσιμότητα των χρεών στις χώρες της Αφρικής παρατηρούμε ότι η χρηματοδότηση της Κίνας έχει ξεπεράσει τους παραδοσιακούς δανειστές καθώς και πολλούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, επεκτείνει τις πιστώσεις της στην Αφρική στο πλαίσιο διαφόρων Δυτικών πρωτοβουλιών για την ελάφρυνση του χρέους, όπως την πρωτοβουλία HIPC και το σύλλογο του Παρισιού. Τόσο η HIPC όσο και ο σύλλογος του Παρισιού είχαν διαγράψει \$89 δισεκατομμύρια σε χρέη στην υποσαχάρια Αφρική μέχρι το 2007.¹⁰⁶ Τα αντίστοιχα ποσά της Κίνας για ελάφρυνση χρέους την περίοδο 2000-2009 ήταν λιγότερα από \$3 δισεκατομμύρια.¹⁰⁷

Η αντίληψη ότι η Κίνα παραβιάζει τις μακροχρόνιες προσπάθειες ανακούφισης των χρεών από τους παραδοσιακούς δανειστές και τους πολυμερείς οργανισμούς, προσθέτοντας ταυτόχρονα βάρη στα χρέη των αφρικανικών χωρών, αμφισβητείται από

¹⁰¹ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», South African Journal of International Affairs, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.219

¹⁰² Η διαδικασία πιστοποίησης της διαδικασίας Kimberley επιβάλλει εκτεταμένες απαιτήσεις στα μέλη της ώστε να μπορούν να πιστοποιούν τις αποστολές ακατέργαστων διαμαντιών ως «απαλλαγμένες από συγκρούσεις» και να αποτρέπουν την είσοδο διαμαντιών πολέμου στο νόμιμο εμπόριο.

¹⁰³ Πρωτοβουλία για την προώθηση μεγαλύτερης διαφάνειας και λογοδοσίας στην άντληση φυσικών πόρων όπως το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο, τα ορυκτά και η ξυλεία.

¹⁰⁴ Οι αρχές είναι ένα εθελοντικό σύνολο κατευθυντήριων γραμμών που βασίζονται στις πολιτικές της Διεθνούς Χρηματοδοτικής Εταιρείας για την ενσωμάτωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων στη χρηματοδότηση έργων.

¹⁰⁵ Alden A and A Alves, 'Global and local challenges and opportunities: Reflections on China and the governance of African resources', in «New Approaches to the Governance of Natural Resources: Insights from Africa» Grant A (Ed.). London: Palgrave 2013.

¹⁰⁶ Foster V, W Butterfield, C Chen & N Pushak, Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa. Washington, DC: PPIAF/World Bank, 2008, σελ. 48.

¹⁰⁷ Information Office of the State Council of the PRC, 'White Paper on China Africa Economic and Trade Cooperation', December 2010

αρκετές μελέτες. Όπως υπογραμμίζει και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), οι κύριοι δικαιούχοι των κινεζικών δανείων είναι χώρες πλούσιες σε φυσικούς πόρους οι οποίες δεν επωφελήθηκαν από την HIPC (Αγκόλα, Σουδάν, Νιγηρία) και των οποίων τα χρέη μειώθηκαν τα τελευταία χρόνια.¹⁰⁸ Υποστηρίζοντας ότι τα κινεζικά δάνεια δεν έχουν επηρεάσει μέχρι στιγμής τη βιωσιμότητα του χρέους της Αφρικής, η Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα θεωρεί ότι αυτό μπορεί να γίνει πρόβλημα στο μέλλον καθώς η εμπλοκή της Κίνας στην ήπειρο θα αυξάνεται και δίνοντας σαν παράδειγμα τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κογκό που έπρεπε να τροποποιήσει τους αρχικούς όρους της οικονομικής βοήθειας το 2009 προκειμένου να μπορέσει να ολοκληρώσει την ελάφρυνση του χρέους της HIPC.¹⁰⁹

Ένα άλλο θέμα που δημιουργεί ανησυχία είναι ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος από τις εργασίες προκειμένου να κατασκευαστούν τα διάφορα έργα στην Αφρική. Ο αυξημένος αριθμός παραπόνων για τις κινεζικές εταιρείες, ειδικά αυτές που ασχολούνται με την εξόρυξη πόρων, οδήγησε το Πεκίνο να λάβει κάποια μέτρα προκειμένου να πληροί τους περιβαλλοντικούς κανόνες. Οι νέοι κανόνες που θέσπισε το Πεκίνο αφορούν τη συμπερίληψη της περιβαλλοντικής διασφάλισης μεταξύ των εννέα αρχών που διέπουν τις επενδύσεις των κινεζικών εταιρειών στο εξωτερικό, η οποία εκδόθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας τον Οκτώβριο του 2007, την ανακοίνωση παρόμοιων πρωτοβουλιών σε πολλά υπουργεία (Υπουργείο Εμπορίου) και οργανισμών (κρατικές τράπεζες) και η συμφωνία που υπεγράφη τον Ιανουάριο του 2008 μεταξύ της Κρατικής Υπηρεσίας Προστασίας Περιβάλλοντος της Κίνας και της Διεθνούς Χρηματοδοτικής Εταιρείας για την εισαγωγή των Αρχών του Ισημερινού στην Κίνα.¹¹⁰ Η βιομηχανική τράπεζα της Κίνας έγινε το Νοέμβριο του 2008 ο πρώτος οικονομικός οργανισμός που υιοθέτησε τις αρχές του Ισημερινού.

Παρά την πρόοδο σε πολιτικό επίπεδο, η έλλειψη μηχανισμών επίβλεψης στα κατώτερα στρώματα δημιουργεί καθυστερήσεις. Τα παραπάνω μέτρα δεν αφορούν απαραίτητα τις επενδύσεις της Κίνας στο εξωτερικό, ωστόσο, προσφέρουν ένα σχέδιο από το οποίο τα κινεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, όπως η Exim Bank, μπορούν να

¹⁰⁸ Reisen H and S Ndoye, 'Prudent versus imprudent lending to Africa: From debt relief to emerging lenders', working paper 268, OECD Development centre, 2008.

¹⁰⁹ Berthelemy JC, 'China's engagement and aid effectiveness in Africa'. Working Paper series No. 129. African Development Group, AfDB, 2011.

¹¹⁰ Bosshard P, 'China's Environmental Footprint in Africa'. SAIS Working papers in African Studies. Braamfontein: South African Institute of International Affairs, 2008.

πάρουν οδηγίες για τις δράσεις τους στο μέλλον. Παρόλα αυτά, η εφαρμογή των Αρχών του Ισημερινού στα σχέδιά τους στο εξωτερικό, παραμένει κάτω από τις προσδοκίες.

Η Exim Bank υιοθέτησε τη δική της περιβαλλοντική πολιτική το 2004 και την ανανέωσε το 2007 λαμβάνοντας υπόψιν της τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο και κάλεσε τις εταιρείες να συμμορφωθούν με τους κανόνες των χωρών υποδοχής. Ωστόσο, δεν έγινε καμία αναφορά σε διεθνείς κανονισμούς.

Ενόψει της αδύναμης θεσμικής ικανότητας της Αφρικής και των αυξανόμενων επικρίσεων μεταξύ της αφρικανικής κοινωνίας και των αφρικανικών κυβερνήσεων, η Κίνα έχει πολλά να κερδίσει αν κρατήσει μια πιο ενεργή στάση όσον αφορά τη διόρθωση των πρακτικών της και την μεγαλύτερη επένδυση προκειμένου να ενισχύσει τις δομές διακυβέρνησης της Αφρικής. Τα δάνεια θα πρέπει να προβλέπουν τη στήριξη των ήπιων υποδομών, δηλαδή τη στήριξη των φορέων υλοποίησης των έργων, οι περισσότεροι από τους οποίους υποφέρουν από διαρθρωτικές ανεπάρκειες. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει την εξειδίκευση των φορέων, την τεχνική υποστήριξη, τους συμβούλους διαχείρισης σχεδίων και την παροχή τεχνικής και οικονομικής παρακολούθησης.

Επιπλέον, η Κίνα θα κερδίσει από την ανάπτυξη μιας πολυμερούς προσέγγισης στις δεσμεύσεις της για την υποδομή στην Αφρική, πέραν της τρέχουσας διμερούς προσέγγισής της. Αυτό θα συνεπαγόταν τη δέσμευση με τους αφρικανικούς περιφερειακούς οργανισμούς για την κατασκευή διασυνοριακών υποδομών ζωτικής σημασίας για την προώθηση του διαπεριφερειακού εμπορίου. Αυτό θα συνεπαγόταν στενότερη συνεργασία με τις περιφερειακές τράπεζες, δηλαδή την Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα και την Τράπεζα Ανάπτυξης της Νότιας Αφρικής.¹¹¹

Η Αφρική χρειάζεται να χρησιμοποιήσει την πραγματική διάσταση της διαπραγματευτικής της ισχύος με την Κίνα, προκειμένου να κατανοήσουμε τα πιθανά οικονομικά οφέλη πέρα από τις φυσικές υποδομές. Αν από τη μια πλευρά η Αφρική έχει ένα τεράστιο κενό στις υποδομές, από την άλλη έχει ένα μεγάλο ποσοστό ανεκμετάλλετων πόρων, μια επεκτεινόμενη αγορά καταναλωτών και μια αυξανόμενη επιρροή στα πολυμερή φόρουμ. Η διεύρυνση της τοπικής νομοθεσίας καθώς και η αποδέσμευση των κινεζικών δανείων από τις προμήθειες θα μπορούσε να ήταν μια αρχή. Η προσθήκη και άλλων τομέων στα δάνεια (γεωργία και μεταποίηση) και η

¹¹¹ Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for-resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.221

διασφάλιση της τοπικής αποδοτικότητας, της τεχνολογίας και της μεταφοράς δεξιοτήτων είναι άλλες πτυχές που πρέπει να αναπτυχθούν.

Αυτό που μπορούμε να κατανοήσουμε από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι τα κινεζικά δάνεια για τις υποδομές με αντάλλαγμα πόρους από την εκάστοτε χώρα έχουν θετικό και αρνητικό αντίκτυπο στην αφρικανική ανάπτυξη. Από τη μια πλευρά, οι κατασκευές των υποδομών προσφέρουν πολλά στους κατοίκους των χωρών διευκολύνοντας τη ζωή τους και παράλληλα συνεισφέρουν στην οικονομική άνοδο των χωρών, από την άλλη πλευρά όμως οι υπάρχουσες ατέλειες, κυρίως σε ότι αφορά τους κανόνες εργασίας, την τοπική διακυβέρνηση, τη βιωσιμότητα των χρεών καθώς και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, απειλούν να διαιωνίσουν την ανισότητα αν δεν αντιμετωπιστούν σωστά.

Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα αποτελούν μια αντανάκλαση των θεσμικών περιορισμών που συναντάμε στις περισσότερες αφρικανικές χώρες. Αυτοί αντικατοπτρίζονται σε αδύναμους θεσμούς οι οποίοι αδυνατούν να διαπραγματευτούν με το Πεκίνο με ίσους όρους, φτωχή διακυβέρνηση, αδύναμα ρυθμιστικά πλαίσια τα οποία όταν υπάρχουν δεν εφαρμόζονται πάντα. Σε αυτά τα θέματα προστίθεται και η έλλειψη διαχείρισης τέτοιων καταστάσεων από την πλευρά της Κίνας. Με την απουσία αποτελεσματικών κανόνων στις χώρες υποδοχής, οι εταιρείες θα εισάγουν τις δικές τους πρακτικές και θα βασίζονται στις οικονομίες κλίμακας οι οποίες εγγυόνται μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους.

Καθώς η Κίνα συγκεντρώνει εμπειρίες στην ήπειρο, αναγνωρίζει την ανάγκη να προχωρήσει πέρα από τις ελίτ και να συνεργαστεί με όλους τους ενδιαφερόμενους με τον πιο εποικοδομητικό τρόπο. Οι αλλαγές στην πολιτική της Κίνας είναι ως επί το πλείστον ad hoc και προκαλούνται από έντονες εξωτερικές πιέσεις ή από αντίδραση στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχει αρκετό περιθώριο για κυβερνήσεις να είναι πιο δυναμικές όταν διαπραγματεύονται με το Πεκίνο και για τις αφρικανικές κοινωνίες να στηρίζουν την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους.¹¹²

Οι αφρικανικές κυβερνήσεις και η κοινωνία δεν έχουν μόνο την ευκαιρία αλλά και την ευθύνη να αξιοποιήσουν στο έπακρο αυτή τη μοναδική ευκαιρία. Χρειάζονται, πρώτον, να εξασφαλίσουν ότι τα δάνεια αυτά θα τροφοδοτήσουν τον δικό τους

¹¹² Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, (2013), τευχ. 20, Αρ. 2, 207-226, σελ.222

μακροπρόθεσμο προγραμματισμό ανάπτυξης-εκβιομηχάνισης. Δεύτερον, να αναπτύξουν τους αναγκαίους κανονισμούς, να εφαρμόσουν επί τόπου θεσμικά όργανα και μηχανισμούς για να διασφαλίσουν την ικανοποίηση των προσδοκιών τους, και τρίτον, να είναι πιο δυναμικοί και να προωθούν τα δικά τους συμφέροντα όταν κάθονται στο τραπέζι με τους γραφειοκράτες του Πεκίνου. Μόνο τότε η Αφρική θα επωφεληθεί όσο και η Κίνα από τα δάνεια υποδομής για πόρους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτή την εργασία στόχος ήταν η μελέτη και ανάλυση των σχέσεων μεταξύ της Κίνας και της αφρικανικής ηπείρου. Οι σχέσεις των δύο πλευρών ξεκινούν από πολύ παλιά και φτάνουν μέχρι σήμερα όπου και έχουν αυξηθεί κυρίως μέσω των εμπορικών σχέσεων που έχουν αναπτύξει και εξαρτώνται άμεσα η μια από την άλλη. Από το 1949 που ξεκίνησαν οι επίσημες επαφές μέχρι και σήμερα, οι σχέσεις τους έχουν περάσει από διάφορα στάδια. Ωστόσο, η Κίνα πάντα βοηθούσε αφρικανικές χώρες και ως αντάλλαγμα τις είχε συμμάχους στα διάφορα διεθνή ζητήματα στα οποία δεν είχε τη στήριξη της Δύσης. Ειδικά μετά την ηγεμονία των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα τη δεκαετία του ενενήντα, η Κίνα στράφηκε ολοκληρωτικά προς την Αφρική.

Η δημιουργία του φόρουμ συνεργασίας Κίνας-Αφρικής το 2000, αποτελεί ένδειξη της συνεργασίας των δύο πλευρών σε διάφορα ζητήματα που απασχολούν τόσο την ασιατική χώρα όσο και την αφρικανική ήπειρο. Η επίλυση ζωτικών προβλημάτων που μαστίζουν την αφρικανική ήπειρο εδώ και δεκαετίες είναι βασικός στόχος, προκειμένου να μπορέσουν τα αφρικανικά κράτη να αναπτυχθούν και να αξιοποιηθούν οι πλουτοπαραγωγικές πηγές που διαθέτουν.

Η σίτιση αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για την αφρικανική ήπειρο και ο τρόπος επίλυσης είναι η προώθηση νέων τεχνολογιών ικανών να βελτιώσουν την αγροτική παραγωγή στις χώρες της αφρικανικής ηπείρου. Παράλληλα, ένα άλλο ζήτημα που απασχολεί την Αφρική είναι η κλιματική αλλαγή και ο μόνος τρόπος να αντιμετωπίσει τις επικείμενες αλλαγές είναι να βελτιώσει τις υποδομές της με τη βοήθεια της Κίνας.

Οι υποδομές παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της αφρικανικής ηπείρου, προκειμένου να γίνει καλύτερη εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της ηπείρου. Η Κίνα στοχεύει κατά κύριο λόγο στην εκμετάλλευση αυτών των πηγών προκειμένου να καλύψει δικές της ενεργειακές ανάγκες. Ο ενεργειακός πλούτος της αφρικανικής ηπείρου και ιδιαίτερα της υποσαχάριας Αφρικής είναι τεράστιος. Χώρες όπως η Νιγηρία, η Αγκόλα, η Γκαμπόν και το Σουδάν διαθέτουν μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου. Ενώ και η παραγωγή φυσικού αερίου έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια σε χώρες όπως η Ισημερινή Γουινέα, η Αγκόλα και η Μοζαμβίκη. Η Αφρική παράλληλα προωθεί και την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας προκειμένου να καλύπτει εγχώριες ανάγκες. Άλλες πηγές ενέργειας στις οποίες βασίζεται είναι η

παραγωγή άνθρακα καθώς και η παραγωγή σε ουράνιο από το οποίο παράγονται τα πυρηνικά. Η Ναμίμπια, ο Νίγηρας και η Νότιος Αφρική είναι οι χώρες οι οποίες έχουν πηγές ουρανίου, από αυτές μόνο η Νότιος Αφρική είχε δημιουργήσει πυρηνικά τα οποία κατέστρεψε οικειοθελώς. Το ενεργειακό εμπόριο αποτελεί την κύρια μορφή εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Κίνας και Αφρικής. Οι ανάγκες της Κίνας είναι τόσο μεγάλες που είναι αδύνατο να τις καλύψει μόνη της οπότε εξαρτάται άμεσα από τις ενεργειακές πηγές της Αφρικής.

Οι ενεργειακές προβλέψεις για την Αφρική μέχρι το 2040 δείχνουν αύξηση τόσο των παραγόμενων προϊόντων όσο και των απαιτήσεων που θα προκύπτουν από αυτά. Συγκεκριμένα υπολογίζεται ότι μέχρι το 2040 το μέγεθος της οικονομίας θα τετραπλασιαστεί, ο πληθυσμός σχεδόν θα διπλασιαστεί (1,75 δισεκατομμύρια) και η ενεργειακή ζήτηση θα αυξηθεί σχεδόν 80% σύμφωνα με τις μελέτες. Η ζήτηση βιοενέργειας θα αυξηθεί περίπου 40% επιδεινώνοντας τα δασικά αποθέματα. Παράλληλα, η ζήτηση πετρελαίου θα διπλασιαστεί σε 4 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα το 2040 και η χρήση φυσικού αερίου αυξάνεται σχεδόν 6% κάθε χρόνο για να φτάσει τα 135 δις κυβικά μέτρα.¹¹³

Η παραγωγή πετρελαίου θα αυξηθεί πάνω από τα 6 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα μέχρι το 2020 αλλά στην πορεία θα πέσει στα 5,3 εκατομμύρια βαρέλια το 2040. Η Νιγηρία και η Αγκόλα παραμένουν κύριοι προμηθευτές, αν και η Ουγκάντα και η Κένυα αυξάνουν την πετρελαϊκή τους ισχύ το 2020. Η παραγωγή φυσικού αερίου αυξάνεται σε 230 δις κυβικά μέτρα το 2040 κυρίως από τις πηγές στη Νιγηρία και από τη διεύρυνση της παραγωγής στη Μοζαμβίκη (60 δις κυβικά μέτρα το 2040), στην Αγκόλα και την Τανζανία (έκαστη 20 δις κυβικά μέτρα το 2040). Τα αποθέματα άνθρακα αυξάνονται κατά 50% και εντοπίζονται κυρίως στη Νότια Αφρική και τη Μοζαμβίκη.¹¹⁴

Οι ενεργειακές εξαγωγές από την υποσαχάρια Αφρική αυξάνονται, με κατεύθυνση κυρίως τις Ασιατικές αγορές. Τα δίκτυα εξαγωγής αργού πετρελαίου μειώνονται σε 3,8 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα το 2040, εξαιτίας ενός μεγαλύτερου μεριδίου που καταναλώνεται εγχώρια. Η αυξημένη παραγωγή αερίου από τη

¹¹³ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 69

¹¹⁴ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 69

Μοζαμβίκη και την Τανζανία φτάνει τις εξαγωγές LNG από την υποσαχάρια Αφρική στα 100 δις κυβικά μέτρα μέχρι το 2040.¹¹⁵

Η Κίνα προκειμένου να εκμεταλλευτεί όσο περισσότερο μπορεί τον ενεργειακό πλούτο της Αφρικής, συνδράμει μέσω δανείων προκειμένου να έχει άμεση εμπλοκή τόσο στα έργα υποδομών όσο και σε εκείνα της εκμετάλλευσης των πόρων. Τα δάνεια που παρέχει η Κίνα έχουν διάφορες μορφές, με πιο διαδεδομένα αυτά με ευνοϊκούς όρους τα οποία προτιμούν οι χώρες της Αφρικής λόγω των καλύτερων όρων αποπληρωμής τους. Ωστόσο, δεν έχουν στεφθεί με επιτυχία όλες οι προσπάθειες της Κίνας στην Αφρική καθώς τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στο εσωτερικό τους οι χώρες είναι πολλά και δυσχεραίνουν κάποιες φορές την πρόοδο των έργων.

Τα θετικά που προκύπτουν από την χορήγηση των δανείων έχουν να κάνουν κυρίως με τις υποδομές, οι οποίες βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την οικονομία της κάθε χώρας. Στα αρνητικά, ωστόσο, συγκαταλέγονται οι ατέλειες στους κανόνες εργασίας, στην τοπική διακυβέρνηση, στη βιωσιμότητα των χρεών καθώς και περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Η Κίνα όσο περνάει ο καιρός και έρχεται όλο και περισσότερο σε επαφή με τις χώρες της Αφρικής, προσπαθεί να προωθήσει συνεργασίες με όλους τους ενδιαφερόμενους, προκειμένου να έχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Αυτό δίνει τη δυνατότητα και στις αφρικανικές κυβερνήσεις να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα στις διαπραγματεύσεις που πραγματοποιούν με την Κίνα.

Εν κατακλείδι, η βοήθεια της Κίνας στην Αφρική μπορεί να μετατραπεί σε μια win-win συνθήκη, φτάνει η Αφρική να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που της δίνεται και να απαλλαγεί από τις διεφθαρμένες κυβερνήσεις που έχουν ως στόχο το κέρδος τους. Όλη αυτή η αλλαγή μπορεί να προσφέρει κάτι διαφορετικό στην ήπειρο και να της δώσει την ώθηση που χρειάζεται. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η Αφρική βρίσκεται τώρα εκεί που η Κίνα βρισκόταν πριν μερικά χρόνια και αν ακολουθήσει την πορεία προς την ανάπτυξη τότε θα έχει την ευκαιρία να αποτελέσει ένα σημαντικό παίκτη στο διεθνές σύστημα.

¹¹⁵ Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, (2014), σελ. 69

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, «Η Κίνα από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα», εκδόσεις Ποιότητα, 2013
- Μαίρη Μπόση, «Η διεθνής ασφάλεια στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο», εκδόσεις Ποιότητα, 2014
- Γρηγόρης Τσάλτας, «Αφρική και ανάπτυξη, η τελευταία παγκόσμια πρόκληση-ευκαιρία», εκδόσεις Σιδέρης Ι., 2009
- Fernand Braudel, «Γραμματική των πολιτισμών», εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2009

Ξενόγλωσση

- Yagadeesen Samy, “China’s aid policies in Africa: opportunities and challenges”, The Round Table Vol.99, No. 406, February 2010
- Robert I. Rotberg, “China into Africa: Trade, Aid and Influence”, Brookings institution press, Washington D.C., 2008
- Ambrosé Du Plessis, “The forum on China-Africa Cooperation, Ideas and Aid: National Interest(s) or Strategic Partnership?”, Insight on Africa 6(2) 113-130, 2014
- Jing Gu and Richard Schiere, “China and Africa: An Emerging Partnership for Development?”, African Development Bank Group, 2011
- Chris Alden and Ana Cristina Alves, “China and Africa’s Natural Resources: the challenges and implications for development and governance”, London School of Economics, July 2009
- Africa Energy Outlook, a Focus on Energy Prospects in Sub-Saharan Africa, World Energy Outlook Special Report, International Energy Agency, 2014
- Deng Ping, ‘Outward Investment by Chinese MNCs: Motivations and Implications’, Business Horizons, 47.3, 2004

- Cai KG, 'Outward foreign direct investment: A novel dimension of China's integration into the regional and global economy', *The China Quarterly*, 160, 1999
- Ana Cristina Alves, «China's 'win-win' cooperation: Unpacking the impact of infrastructure-for resources deals in Africa», *South African Journal of International Affairs*, 2013
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China 'China's foreign aid', White Paper, 2011
- Alves A, 'The oil factor in Sino-Angolan relations at the start of the 21st century'. Occasional Paper No. 55. Johannesburg: SAIIA, February 2010
- Mthembo-Salter G, «Elephants, Ants and Super-powers: Nigeria's Relations with China», SAIIA Occasional Paper, September 2009
- Dittgen R, «To Belinga or not to Belinga: China's evolving engagement in Gabon's mining sector», Occasional Paper 98, Braamfontein: South African Institute of International Affairs, November 2011
- Alves AC, "China and Gabon", Policy Report No. 5, China in Africa Project, Braamfontein: South African Institute of International Affairs, 2008
- Reuters, 'China to lend DRC \$5bn in latest Africa foray', 18 September 2007
- Foster V, W Butterfield, C Chen & N Pushak, *Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa*. Washington, DC: Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF)/World Bank, 2008.
- Mo Ibrahim Foundation, *Ibrahim Index of African Governance*. Swindon: Mo Ibrahim Foundation, 2015
- Alden A. and A. Alves, 'Global and local challenges and opportunities: Reflections on China and the governance of African resources', in «New Approaches to the Governance of Natural Resources: Insights from Africa» Grant A (Ed.), London: Palgrave 2013
- Foster V, W Butterfield, C Chen & N Pushak, *Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa*. Washington, DC: PPIAF, World Bank, 2008
- Information Office of the State Council of the PRC, 'White Paper on China Africa Economic and Trade Cooperation', December 2010

- Reisen H and S Ndoye, ‘Prudent versus imprudent lending to Africa: From debt relief to emerging lenders’, working paper 268, OECD Development centre, 2008
- Berthelemy JC, ‘China’s engagement and aid effectiveness in Africa’. Working Paper Series No. 129. African Development Group, AfDB, 2011
- Bosshard P, ‘China’s Environmental Footprint in Africa’. SAIS Working papers in African Studies. Braamfontein: South African Institute of International Affairs, 2008
- May Tan-Mullins, Giles Mohan and Marcus Power, «Redefining ‘Aid’ in the China–Africa Context», Development and Change, published on behalf of the Institute of Social Studies The Hague, 2010
- Zehlia Babaci-Wilhite, Macleans A. Geo-JaJa, Lou Shizhou, “China’s aid to Africa: competitor or alternative to the OECD aid architecture?”, International Journal of Social Economics, Vol. 40 Issue: 8, 2013
- Xinyue Mai, Paul G. Wilhelm, “Evidence of China’s Aid to Africa and the Outlook on Sino-African Development”, CF Vol 10 (2), 2012
- Giorgio Gualberti, Morgan Bazilian and Todd Moss, “Energy Investments in Africa by the U.S., Europe and China”, International Association for Energy Economics, 2013
- “China: the «new normal»”, The Oxford Institute for Energy Studies, University of Oxford, February 2015
- Miria Pigato and Wenxia Tang, “China and Africa: Expanding Economic Ties in an Evolving Global Context”, Investing in Africa Forum, March 2015
- “Oil and Gas in Africa”, the African Development Bank and the African Union, Oxford University Press, 2009
- Denis M. Tull, “China’s engagement in Africa: scope, significance and consequences”, Modern African Studies, 44, 3 (2006), pp. 459–479, Cambridge University Press, 2006
- John C. Anyanwu and Andrew E. O. Erhijakpor, “Does Oil Wealth Affect Democracy in Africa?”, African Development Bank Group, Working paper No 184, November 2013
- Ian Taylor, “Unpacking China’s Resource Diplomacy in Africa”, The Hong Kong University of Science and Technology, Working Paper No. 19, 2007

- Yoon Jung Park, Ben Lampert, Winslow Robertson, “China’s impacts on Africa’s development”, *African Review of Economics and Finance*, Volume 8, Issue 1, June 2016
- Ching-Chung Lin, Hyacintha O. Faustino, Shih-Ju Chan, “The Sino-African Cooperation: A Taiwanese Viewpoint”, Macro think Institute, March 7, 2016
- Padraig Carmody, Peter Kragelund, “Who is in Charge? State Power and Agency in Sino-African Relations”, *Cornell International Law Journal* Vol. 49, 2016
- Christopher Len, “China's 21st Century Maritime Silk Road Initiative, Energy Security and SLOC Access”, *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 24 June 2015
- Xiaoling Zhang, Herman Wasserman & Winston Mano, “China's expanding influence in Africa: projection, perception and prospects in Southern African countries”, *Communicatio South African Journal for Communication Theory and Research*, 17 March 2016
- Abutu Lawrence Okolo & Joseph O. Akwu, “China's foreign direct investment in Africa's land: hallmarks of neo-colonialism or South–South cooperation?”, *Africa Review*, 23 October 2015
- Princeton Lyman, “China's involvement in Africa: A view from the US”, *South African Journal of International Affairs*, 26 January 2010
- Paul J Smith, “Energy security and the US–China dyad: is sustained energy cooperation possible?”, *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 12 September 2016
- Bamidele Adekunle & Ciliaka M. W. Gitau, “Illusion or Reality: Understanding the Trade Flow Between China and Sub-Saharan Africa”, *Journal of African Business*, 15 July 2013
- Harry Verhoeven, “Is Beijing's Non-Interference Policy History? How Africa is Changing China”, *The Washington Quarterly*, 25 June 2014
- Kenneth Omeje, “Natural resource rent and stakeholder politics in Africa: towards a new conceptualization”, *Commonwealth & Comparative Politics*, 11 January 2016
- Christine Hackenesch, “Not as bad as it seems: EU and US democracy promotion faces China in Africa”, *Democratization*, 18 March 2015

- Madison Condon, “China in Africa: What the Policy of Nonintervention Adds to the Western Development Dilemma”, PRAXIS The Fletcher Journal of Human Security, 2012
- “China’s Humanitarian Aid”, South-South Cooperation China, United Nations Development Programme, Issue Brief, May 2015
- Lloyd Thrall, “China's Expanding African Relations Implications for U.S. National Security”, Rand Corporation, 2015
- Pantelis Sklias, Spyros Roukanas, and Floros Flouros (2017). “Energy Security: Is It a Strategic Cause of Conflicts or Peace Among States/Actors in the Global Nexus?”. In Mehmet Huseyin Bilgin, Hakan Danis, Ender Demir, Ugur Can (Eds), *Empirical Studies on Economics of Innovation, Public Economics and Management, Proceedings of the 18th Eurasia Business and Economics Society Conference*, (p. 149-166), Eurasian Studies in Business and Economics Vol.6 , Springer International Publishing, 2017

Διαδικτυακές Πηγές

- <https://topdocumentaryfilms.com/chinese-are-coming/>
- <http://www.cn.undp.org/content/china/en/home/library/south-south-cooperation/featured-issue-briefs-/>
- https://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/04/chinese_africa
- <http://www.nti.org/learn/countries/south-africa/nuclear/>
- <http://www.un.org/Depts/ddar/nptconf/21be.htm>
- <http://www.economist.com/node/18586448>
- <http://en.people.cn/90001/90776/90883/7288562.html>
- http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986536.htm
- <http://www.mcti.gov.zm/index.php/investing-in-zambia/multifacility-economic-zones/86-status-on-the-development-of-mfezsindustrial-parks-The>
- http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/9023642.stm
- <http://www.ccs.org.za/chinese-investment-strategies-towards-developing-countries/>

- http://www.china.org.cn/business/news/2008-09/09/content_16415970.htm
- <http://www.china.org.cn/english/2000/Oct/2547.htm>
- <https://www.iol.co.za/business-report/economy/china-seeks-drc-minerals-stake-with-5bn-loan-719636>
- <http://mo.ibrahim.foundation/iiag/>